

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA ANTROPOLOGIE A ZDRAVOVĚDY

Učitelství výtvarné výchovy pro 2. stupeň ZŠ, SŠ a ZUŠ minor a Výchova ke zdraví pro 2.
stupeň maior

Diplomová práce

Bc. Tereza Jiráčková

Prožitek agrese rodičů

The experience of parental aggression

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením
Mgr. Jana Wossaly, Ph.D.

V Olomouci dne 6. 4. 2024

.....

Poděkování

Za spolupráci při psaní této diplomové práce děkuji své rodině, svému vedoucímu práce Mgr. Janu Wossalovi, Ph.D. za laskavý přístup a trpělivost.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Tereza Jiráčková
Katedra:	Katedra antropologie a zdravotní vědy
Vedoucí práce:	Mgr. Jan Wossala, Ph. D.
Rok obhajoby:	2024
Název práce:	Prožitek agrese rodičů
Název práce v angličtině:	The experience of parental aggression
Anotace práce:	Tato diplomová práce přináší informace o vlivu agresivního jednání a domácího násilí na lidský vývoj a prožívání. Empirická část v rámci realizovaného kvalitativního výzkumu je interpretována zkušenost dnes již dospělých jedinců, kteří ve svém dětství zažili agresivní jednání ze strany rodičů. Jsou zde kladeny výzkumné otázky, vzorek a metoda použita při vyhodnocování dat. Jsou zde uvedeny výsledky analýzy získaných dat a díky tomu i komplexní pohled na tuto agresi, kterou účastníci zažili.
Klíčová slova:	Domácí násilí, agrese, agresivita, poruchy chování, trauma, výchova, zanedbání péče, psychická deprivace, rodiče, děti.
Anotace práce v angličtině:	This diploma thesis provides information about the influence of aggressive behaviour and domestic violence on human development and experience. In the empirical part of the qualitative research that was carried out, now adults who experienced aggressive behaviour from their parents in their childhood interpreted their experience. This work contains research questions, the sample, and the data evaluation method. Furthermore, the results of the analysis of the obtained data are presented, together with a comprehensive view of the aggression experienced by the participants.
Klíčová slova v angličtině:	Domestic violence, aggression, aggressiveness, behavioral disorders, trauma, upbringing, neglect of care, psychological deprivation, parents, children.
Rozsah práce:	82 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

Obsah

ANOTACE.....	4
Úvod	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 Základní pojmy	12
1.1.1 Agrese.....	12
1.1.2 Agresivita	12
1.1.3 Hostilita	12
1.1.4 Násilí	13
2 Výskyt agrese	13
3 Příčiny agrese	13
3.1.1 Biologické příčiny agrese.....	13
3.1.2 Prostředí	14
3.1.3 Styl výchovy jako další faktor pro rozvoj agresivních tendencí	15
3.1.4 Celkové klima ve společnosti.....	15
4 Sociální postoj k agresi a jeho význam pro společnost	15
5 Varianty agresivního chování.....	16
5.1.1 Instrumentální, plánovaná	16
5.1.2 Impulzivní, afektovaná.....	17
5.1.3 Délka trvání	17
5.1.4 Dosažení potřeb nebo samotného cíle	17
5.1.5 Druhy agrese	17
6 Charakteristika agresivního chování	17
6.1.1 Emoční prožívání	17
7 Frustrace jako teorie agrese.....	18
8 Vyhodnocení situace	18
8.1.1 Způsoby zdůvodňování chování agresora	19

8.1.2	Hodnocení oběti z pohledu agresora	19
9	Motivace pro agresivní jednání	20
10	Pocit žárlivosti jako další motiv agrese.....	21
11	Motivy páchaní agrese ve skupině	21
12	Zvolení objektu agrese	22
13	Současné projevy agrese	22
13.1.1	Domácí násilí.....	22
13.1.2	Děti v rodině, kde se vyskytuje domácí násilí.....	22
14	Formy domácího násilí	23
14.1.1	Psychické násilí	23
14.1.2	Fyzické násilí.....	23
14.1.3	Ekonomické násilí	23
14.1.4	Sexuální násilí	23
15	Ekonomické dopady domácího násilí	23
16	Šikana	24
17	Mobbing	25
18	Bossing	25
19	Kyberšikana.....	25
20	Kybergooming.....	26
21	Stalking.....	26
22	Childgrooming	26
23	Děti v rodinách, kde dochází k násilí	26
24	Reakce dětí na násilí.....	27
25	Poruchy chování	28
26	Příčiny	29
27	Trauma	30
28	Souvislost s traumatickou situací a nervovou soustavou	30

29	Mezigenerační přenos násilí.....	31
30	O výchově dětí	32
30.1.1	Autoritativní styl výchovy.....	32
30.1.2	Liberální styl výchovy.....	33
30.1.3	Demokratický výchovný styl	33
31	Důležitost domova.....	33
32	Zanedbávání péče o dítě.....	34
32.1.1	Základní potřeby	34
32.1.2	Typy zanedbávání péče o dítě	35
33	Rizikové faktory rodičů.....	35
34	Psychická deprivace dítěte	36
35	Vybrané výzkumy negativních zážitků z dětství.....	37
35.1.1	Děti, rodina a domácí násilí: výzkum klientely Acorus	37
36	Děti dětí bez násilí „Children of children without violence“	38
37	Rodičovské styly, empatie a agresivní chování u předškolních dětí: zkoumání zprostředkujících mechanismů	39
38	Nejistota bydlení a výsledky chování adolescentů: Zprostředkující role agrese ve výchově	40
39	Doporučení	40
40	Okamžitá pomoc	42
	EMPIRICKÁ ČÁST	48
41	Cíle výzkumu	49
42	Metodologie výzkumu.....	49
43	Výzkumné otázky.....	50
44	Volba výzkumného vzorku	53
45	Technika sběru dat	53
45.1.1	Jak oslovit budoucí respondenty a s čím je seznámit před začátkem práce	55
46	Analýza získaných dat.....	57

47	Výsledky výzkumu.....	57
47.1.1	Pohled na agresivní jednání ze strany rodičů	57
47.1.2	Násilná osoba	58
48	Životní role.....	62
49	Vnímání dítěte a potřeby	64
50	Vztahy v rodině	69
51	Navazování přátelských a partnerských vztahů	71
52	Rozdíly mezi lidmi	73
53	Diskuze.....	74
	Závěr	77
	Seznam použitých zdrojů:	78

Úvod

Práce je zaměřena na prožitek agresivního jednání ze strany rodičů. Svůj zážitek z dětství poskytl dnes již dospělí lidé, kteří mají s domácím násilím nějakou zkušenost. Toto téma je zvoleno z důvodu jeho důležitosti. Pedagogové se zabývají nejenom předáváním znalostí, ale i hodnot. Domníváme se, že agresivní jednání, ať už má jakoukoli podobu, působí destruktivně na vývoj člověka a tím pádem má také dopady na celou společnost. Je důležité, z hlediska prevence a včasné pomoci, umět nejen rozpoznat signály, které domácí násilí zanechává, ale také vědět, jakým způsobem k oběti přistupovat. Pokud se věnujeme vzdělávání – a mluvíme především o vzdělávání dětí, věnujeme jim svůj čas, je důležité věnovat se jim plně, tedy – věnovat pozornost i prostředí, ze kterého děti vycházejí, které může mít doslova devastující následky pro děti a vzhledem k násilí, které je v naší společnosti stále velmi silné a časté je důležité věnovat pozornost jeho projevům. Lze tedy napsat, že je třeba věnovat tu správnou pozornost.

Pro výzkum byla vybrána skupina dospělých jedinců, kteří, díky svému věku, jsou již v postavení, kdy mohou svobodně sdělovat své pocity, což děti, které žijí v nevhodných podmínkách nemohou nebo nedokážou.

Rodiče nebo jiní primární vychovatelé, kteří se starají o dítě, nás ovlivňují svými rozhodnutími, postupy a chováním, a to přinejmenším na hodně dlouhou dobu, v některých případech můžeme říkat, že dokonce na celý život. Je tedy záhodno věnovat se tématu výchovy dítěte a samotnému chování rodičů k dítěti. Mnozí si to neuvědomují ani dnes, ale děti mají své důvody ke svému chování. Je vždy důležité hledat odpovědi na to, proč jejich chování došlo až do určité fáze.

Práce je rozdělena do dvou hlavních částí, a to teoretické a empirické části.

V teoretické části je věnována pozornost práci s literaturou. Cílem teoretické části je vymezení základních pojmů jako je agrese, agresivita, hostilita, násilí. Dále se věnuje pozornost výskytu agresivního jednání a jeho možným příčinám. Popisují se zde možné postoje ve společnosti k agresivnímu jednání a charakterizují se jeho možné podoby. Agresivní jednání je dále charakterizováno a představují se zde jeho hlavní motivy. Následně je zde věnována pozornost dětem vyrůstajícím v rodinách, kde dochází k agresivnímu jednání. Píše se zde o možném prožívání a jsou zde uvedeny do souvislosti možné poruchy. Tato práce se nevyhne ani popisu traumatu, které je uvedeno do souvislosti s agresivním jednáním ze

strany rodičů. Jako další část zde volně navazuje na téma mezigeneračního přenosu násilí, které může být podporované i stylem výchovy. Pro dítě je velmi důležitý jeho domov. proto i zde je část, která se tímto tématem krátce zabývá. Jako další téma, které je třeba zmínit a vymežit, je téma zanedbání jsou zde uvedeny hlavní typy společně s hlavními potřebami dítěte. Teoretická část je uzavírána pohledem na rizikové faktory rodičů, vymezení pojmu psychické deprivace a následným náhledem do souvisejících výzkumných šetření, která na podobné téma již proběhla.

Na teoretickou část navazuje samotná empirická část, kde je popsán realizovaný výzkum. Cílem praktické části je realizace výzkumu. V samotném úvodu jsou popsány technické parametry, kterými jsou cíle výzkumu, metodologie, výzkumné otázky, samotný výzkumný vzorek a technika sběru dat. Dále jsem uvedla kapitolu týkající samotného úvodu účastníků do tohoto výzkumu a jejich seznámení se základními informacemi. Dále je zde věnována pozornost samotné analýze dat. Tato část je rozdělena do pěti samostatných kapitol, v níž jsou uvedeny odpovědi respondentů na stanovené výzkumné otázky. Celý výzkum je uzavřen diskusí, kde jsou shrnuty výsledky výzkumu a závěr. V samotném závěru této práce jsou uvedeny některé preventivní programy a organizace, které se zabývají pomocí všem obětem násilí a trestných činů a tím se snaží usnadnit nový začátek života pro všechny, kteří vyhledají jejich pomoc.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Základní pojmy

Základní rozdělení pojmů.

1.1.1 Agrese

Tento pojem spojujeme s násilím a donucením. Jedná se o chování záměrné a vědomé, které má za cíl poškodit někoho jiného, ublížit, způsobit mu utrpení nebo ho omezit v činnosti, kterou chce vykonávat. Sklony k agresi se vytvářejí u člověka v prvních letech života na základě jeho genetické výbavy, výchovy, učení, předchozí zkušenosti a prostředí, ve kterém žije a pohybuje se. (Petrušek, 2018)

Jedním z hlavních problémů ve společnosti je nadměrné agresivní jednání, které vede k narušování vztahů a zapříčiňuje konflikty. Agresivitu sice nelze nikdy zcela odstranit, je ale zapotřebí ji kultivovat a věnovat pozornost nevhodným projevům chování. Agresivní projevy stavíme do kontextu bio – psycho – sociálního, s nímž mohou být spojeny aktuální problémy, kognitivní strategie pro zvládání situací, psychosociální vývoje. (Harsa, 2012)

1.1.2 Agresivita

Je vlastnost přítomná u každého člověka ve větší či menší míře. Určitá dispozice, tendence k agresivnímu chování. Je dána biologickými, psycho – sociálními a kognitivními faktory. Z toho vyplývá, že se jedná o povahový rys, který je z části určen dědičně a z části je získán. Určuje také tendence podmiňující určitému chování a projevy agrese. Pokud má člověk větší míru agresivity, je pravděpodobné, že bude náchylnější k agresivnímu jednání a útočnější vůči svému okolí. Jako jednou z častých spouštěčů se uvádí frustrace. Agresivita se v určité míře vyskytuje v životě každého člověka a nelze ji z našeho chování zcela odstranit. Nelze o ní hovořit pouze ve smyslu negativním, jedná se i o adaptační mechanismus, který nám umožňuje přežít a překonávat překážky.

Sklon k agresivnímu a násilnému jednání není pro všechny totožný. Kulturně, to, co je bráno jako agresivita, není chápáno stejně. Velký význam je přikládán historii dané společnosti a jejich kulturních tradic a sociálních zvyklostech. (Petrušek, 2018)

1.1.3 Hostilita

Nepřátelský a agresivní postoj vůči jiným osobám, ale i sobě, většinou je vyvolaný žárlivostí, závistí nebo jinou poruchou osobnosti. Doprovází ho tendence škodit či ublížit někomu jinému. (Spoustová, 2017)

1.1.4 Násilí

Jedná se o chování, které vyvolává u druhého člověka strach či jiné obavy. V tomto důsledku se jedinec podřizuje druhému, aby se vyhnul násilnému chování. Násilné vztahy mají velmi často gradující charakter. Často se z počátku jedná pouze o verbální projevy násilí, které ale časem narůstají a stupňují se až do podob fyzického napadání, sexuálního násilí a izolace.

2 Výskyt agrese

I dnes je poměrně složité určit přesnou četnost výskytu agresivního jednání, je to převážně proto, že hranice pro to, co je považováno za agresivní jednání není přesně určena. Mluvíme zde především o určení hranice mezi tzv. společensky přijatelnou agresí a agresivitou. Výrazným faktorem pro výskyt agrese je samotná sociokulturní tradice a historie dané společnosti, může to ovlivňovat četnost a sklon pro násilné reagování. Zvláště v dřívějších dobách byli pozitivně zvýhodňováni jedinci, kteří vykazovali určité předpoklady (důležité pro danou oblast, společnost, kulturu). Vlivem této pozitivní selekce se jim dostávalo lepších podmínek pro život a mohli mít více potomstva. Díky tomu se zvýšila četnost těchto „předpokladů“ i v dalších generacích.

3 Příčiny agrese

Lidé mají vrozené dispozice k agresivnímu jednání. V dřívějších dobách jim sloužili především pro potřeby přežití a zachování vlastního bezpečí, obraně teritoria, vytvoření určité společenské hierarchie a jejího zachování pro budoucnost. Naše sklony k agresivnímu jednání zkušenostech a aktuálních podmínkách. Sklon k agresi je také posílen vlivem nepříznivého prostředí.

3.1.1 Biologické příčiny agrese

Pro pohotovost k násilnému reagování je důležitá prefrontální kůra, určitá její oblast je důležitá pro sociální orientaci a regulaci reaktivní agrese. Sklon k agresi může být ovlivněn narušením vzájemné komunikace korových a podkorových oblastí. Díky tomuto narušení může dojít ke snížené sebekontrolě a špatně koordinovanému chování, což může zapříčinit výbuchy agrese. Jako primární detektor ohrožení působí amygdala, které se přímo podílí na vyvolání agresivní reakce. Při jejím aktivování dochází k vysílání signálů, které mohou

způsobit zesílení nebo naopak zeslabení signálu ohrožení. Pohotovost této oblasti může také ovlivnit působení silného a dlouhotrvajícího stresu. Amygdala je za běžných okolností pod kontrolou hipokampu a prefrontální kůry. V případě výrazné změny fungování nebo propojení této oblasti nemusí být kontrola regulace dostatečná. V případě agresivních projevů mluvíme o narušení nebo snížené schopnosti racionálně hodnotit situaci a koordinovat emoční projevy. Agresivní chování není geneticky přímo determinované, ale na základě těchto mozkových funkcí, které do značné míry ovládají kognitivní vnímání a emocionální projevy.

Dalšími faktory ovlivňující agresivní reagování je serotonin a dopamin. Serotonin je klíčový modulátor pro emoční prožívání a je schopen tlumit tendence k agresivnímu jednání. Posiluje působení prefrontální kůry. V případě jeho nedostatku nebo poruše jeho fungování dojde k nárůstu agresivity. Působení serotoninu ovlivňuje mnoho genů, které ovládají jeho rozklad, transport a receptci. Změnu v hustotě serotoninových receptorů mohou zapříčinit i sociální podmínky.

Jako hlavní aktivizační činitel agrese se uvádí dopamin, který do značné míry ovlivňuje míru aktivity a nabuzení. Působení dopaminu je opět ovlivněno působením genů.

Do souvislosti s neurobiologií a agresivitou jsou spojovány také psychotropní látky a jejich užívání, které pohotovost k agresivnímu jednání posilují. Je tomu tak především u alkoholu a některých nealkoholových drog jako je třeba pervitin. Užívání těchto látek je spojeno se špatnou sebekontrolou a snížením empatie a citlivosti k utrpení druhých. Dlouhodobost užívání těchto látek přitom není podmínkou pro navození tohoto reagování.

Tendence pro agresivní reagování závisí i na aktuální situaci/stavu, ve kterém se jedinec nachází. Jako spouštěč či posilovač agresivního jednání může působit individuální zátěžová situace, frustrace či stres, které působí na úrovni psychické (snížení sebeúcty a vlastní hodnoty) či somatické (nemožnost uspokojit různé potřeby, bolest, vyčerpání).

3.1.2 Prostředí

Sociální prostředí může posilovat sklony k agresivnímu jednání na základě předešlých zkušeností nebo je naopak může utlumovat. Dítě se učí nápodobou, identifikací nebo za pomoci instrumentálního učení, jako první vzory mu slouží nejbližší okolí, zpravidla jako první významný sociální činitel působí rodina. Již ranná zkušenost dítěte s určitou situací ovlivňuje jeho chování – pokud dojde k pozitivní zkušenosti s agresivními projevy. Potřeba podmětého prostředí je zásadní pro rozvoj dítěte, pokud je ale prostředí, v němž vyrůstá

podmětné chudé, dochází k dalšímu negativnímu genetickému neprogramování. Jako další významný faktor prostředí se uvádí citové strádání, které vytváří pocity nejistoty a posiluje bezohlednost k potřebám a utrpení jiných lidí. Dítě se také může ztotožnit s chováním jiného dospělého, kterého považuje za svůj vzor nebo autoritu. Pokud tato osoba užívá často agresivních projevů, aby dosáhla svého cíle, dochází u dítěte k nápodobě.

3.1.3 Styl výchovy jako další faktor pro rozvoj agresivních tendencí

Lidé jsou vázáni sociální skupinou, do níž patří, jsou vázáni na její hodnotový systém, jsou také vázáni normami, které v ní platí. Tyto normy utvářejí jakousi zábranu proti nežádoucím projevům v chování. Jedinci díky těmto normám vědí, co je v dané skupině a společnosti přijatelné a co ne. Skupiny se svými postoji k agresivnímu jednání odlišují. Je to dáno právě v jejich hodnotovém a normativním systému. Pokud je pro jednotlivce důležitá příslušnost k nějaké skupině, mohou převážit hodnoty a normy skupiny nad jeho vlastními (přízpůsobí se). Pokud dochází ve skupině k schvalování agresivního jednání a postojů posilují se tak sklony k takovému jednání u jednotlivců.

3.1.4 Celkové klima ve společnosti

Celkové klima ve společnosti přispívá nebo naopak potlačuje rozvoj agresivních projevů. Záleží převážně na normách a hodnotách které jsou zde akceptovány. Na hodnoty v dané společnosti má vliv nejenom její historie, ale i současné vlivy, které společně utváří současné postoje a chování.

I nové aktuální postoje v dané společnosti nebo její reakce na události, které se v ní dějí, mohou působit jako spouštěč agresivního jednání (například schvalování vojenských konfliktů). Působit negativně mohou nepřehledné situace, chybějící pravidla, příliš striktní pravidla.

4 Sociální postoj k agresi a jeho význam pro společnost

Postoje společnosti k agresivním projevům se pohybují v různých rozmezích na základě společenského klimatu, které agresivitu toleruje, zavrhuje nebo ji jinak posuzuje. Společnost se může k agresivním projevům stavět velmi odmítavě, nebo naopak může schvalovat jakékoli prostředky pro dosažení potřebného cíle. Společnost může agresivní chování považovat za nesprávné řešení, mohou se k němu přiklánět v případech, kdy ho vnímají jako jediné možné řešení. Společenské klima a vztah k násilí se může časem měnit a vyvíjet.

V současné době jsme z velké části zahlceni informacemi různého typu, je poměrně jednoduché si cokoli dohledat. Součástí jsou samozřejmě i informace týkající se násilí a jeho bezohlednosti. Agresivita může být v mnohých případech vnímána jako nutné zlo, protože příjemce informací není schopen jí zabránit. Agresivní projevy se stávají součástí příjmu každodenních informací, stávají se běžné. Nad běžnými věcmi se lidé nepozastavují a věnují jim jen minimální pozornost. Některé sociální skupiny nebo jedinci mohou díky tomu začít tolerovat i opravdu bezohledné chování, protože ztratí schopnost rozlišovat mezi tím co je přirozené v jejich oblasti (zemi, společnosti, realitě) a tím, co se odehrává jinde (jiné zemi, kultuře, době).

Média mají velký vliv v oblasti prezentovaných informací. Ve světě se každý okamžik děje spoustu významných věcí, které jsou nějakým způsobem zaznamenány. Pokud dochází k prezentování převážně negativních informací, mění se hranice normy pro citlivost vůči různým agresivním projevům.

Diskutovaným jevem je v oblasti agresivity i takzvané symbolické násilí – filmy, seriály, hry. Symbolické násilí je tak většinou použito k vyplnění volného času a odreagování. V některých případech může působit i jako stimulant. Jedná se ale také o působení dalších faktorů a okolností. Náchylnější pro působení symbolického násilí jsou děti, pro které je obtížnější oddělit realitu od fikce, nebo nezralí a nevyrovnaní jedinci. Agresivní téma je lákavější pro jedince, kteří agresí více disponují a může dojít tímto žánrem ještě k jejímu posílení. Často se také stává, že postava prezentovaná v příběhu jako kladná, se projevuje různě agresivně. I z tohoto důvodu je snazší ztotožnit se s ní.

5 Varianty agresivního chování

Ani toto jednání není ve všech případech stejné a lze ho rozlišovat. Pro základní rozdělení se uvádí jako významný činitel agresorova mysl, tedy přesněji stav, ve kterém se v inkriminující situaci nachází.

5.1.1 Instrumentální, plánovaná

Objevuje se v rámci dosažení cíle, bývá plánovaná dopředu.

5.1.2 Impulzivní, afektovaná

Vzniká na základě silných emocí, které jedinec v danou chvíli neovládá. Nejedná se o nástroj pro dosažení cíle. Agresivní projev je cíl samotný.

5.1.3 Délka trvání

Dalším základním prvkem, kterým můžeme agresivní jednání rozdělit je délka jeho trvání. Může mít charakter epizodický, nebo trvalý. (Čermák, 1998)

5.1.4 Dosažení potřeb nebo samotného cíle

Agrese může být prostředkem k dosažení významných potřeb (pro agresora), může to být ale i cíl samotný. Mezi těmito motivy může být těžké rozlišovat zvláště proto, že agresora může samotné trýznění oběti bavit a zároveň ji svou manipulací používá k dosažení toho, co si přeje. Často se jedná o ekonomické využívání s využíváním její práce (služeb) v kombinaci s fyzickým či psychickým násilím. (Vágnerová, 2014)

5.1.5 Druhy agrese

- tělesná x slovní
- přímá x nepřímá
- nástroj k dosažení cíle x cílem způsobit újmu
- cílená agrese x vzteklá agrese
- obranná x útočná
- vyprovokovaná x nevyprovokovaná (Wolfgang Stroebe, 2006)

6 Charakteristika agresivního chování

6.1.1 Emoční prožívání

Agrese je spojována s určitým emočním prožitkem, emoce, které vyvolají agresi a doprovází ho po dobu jejího trvání jsou různé. Mezi ty nejčastější patří hněv a vztek, které mohou být spojeny s hostilitou. Záleží na tom, jestli projev agresivního jednání afektivní nebo jestli se jednalo o naplánované a chladné násilí za nějakým účelem. Na tomto základě se rozlišuje to, o jaký typ agrese se jedná. Emoce, které během útoku agresory pociťuje oběť (utrpení, bolest, strach) mohou navodit empatii u agresora a útok zmírnit nebo naopak agresi umocnit. Podměty vyvolávající negativní emoce zvyšují nabuzení, což zapříčiňuje nahromadění energie. Díky tomu se zvyšuje možnost impulzivní reakce, která slouží k uvolnění

nahromaděné energie. Efekt nabuzení je rovněž činitel, který blokuje racionální hodnocení situace a odhad možných následků.

Mezi vztekem a hněvem, které mohou agresi způsobit, je rozdíl.

- Vztek působí limitně na rozumové schopnosti, což zapříčiňuje problémy v oblasti sebeovládání.
- Hněv zahrnuje prvky racionalizace situace, může vyvolat pocit oprávněnosti používání násilného chování.

Stimulaci pro agresivní chování může poskytovat pocit frustrace. Tento pocit bývá spojován se zvýšeným pocitem úzkosti a strachu. Strach z ohrožení a úzkost může podnítit agresivní reakci, kterou by v tomto případě bylo možné chápat jako obranu před hrozbou. Lidé mohou při těchto pocitech reagovat tímto způsobem, protože mají pocit, že není jiné východisko. Pokud pocit zátěže trvá nebo její intenzita vzrůstá tendence k agresivnímu jednání se může zvyšovat (někdy může dojít i k posílení obranných mechanismů). Tolerance k zátěži je pro každého jedince individuální a nelze tedy přesně určit, kdy hranice diskomfortu přesáhne svojí hranici. Pokud je ale člověk nespokojen se svojí životní situací, riziko, že se bude chovat či reagovat agresivně, se zvyšuje, zvláště tehdy, pokud má pro tento způsob chování dispozice. (Vágnerová, 2014)

7 Frustrace jako teorie agrese

První teorie, které spojuje pojem frustrace s agresivitou vznikla již v roce 1939. Jejimi autory byli Dollard, Dobb, Miller a další. Ve své teorii potvrzují existenci dostatečného množství důkazů pro souvislosti mezi agresivním jednáním a pocitem frustrace. V průběhu desetiletí teorie nebyla vyřazena jako zastaralá, byla pouze asimilována do nového psychologického rámce. (Breuer, 2017)

8 Vyhodnocení situace

Způsob, jak jedinec hodnotí situaci – posuzuje příčiny, hodnotí možné následky, může vytvořit předpoklad k agresivnímu jednání. Lidé, kteří mají zvýšené dispozice k agresivnímu jednání mají sklon uvažovat určitým způsobem (přičítají druhým lidem špatné úmysly, které

se jim proto nebudou jevit jako nepřiměřené). Pokud je agresivní chování považováno za standard v určité skupině či společnosti, nebude vyvolávat negativní postoj. Pokud jsou projevy agrese považovány za efektivní, jsou schvalovány určitou skupinou, k níž jedinec náleží nebo jsou spojovány s pozitivním zážitkem, je pravděpodobné, že budou upevněny a dále hodnoceny jako přijatelná varianta chování. Podstatné pro hodnocení agresivního jednání je i předjímání možných následků za takové jednání nebo vztah k objektu násilí.

Lidé si potřebují uchovávat sami o sobě pozitivní sebehodnocení a vyhnout se pocitu viny. Je to právě jeden z nejčastějších důvodů pro to, proč ospravedlňují své jednání. I přesto, že by se měli za svůj čin v mnoha případech spíše stydět, většinou své provinění popírají, nebo svůj čin zdůvodňují.

8.1.1 Způsoby zdůvodňování chování agresora

- svůj čin dávají do kontextu s jiným, ještě agresivnějším činem, poukazují přitom na to, že oni jednali pouze takto „mírně“
- nebylo možné jednat jinak, podle jejich názoru přenášejí svoji odpovědnost na někoho jiného – například na oběť (ona sama si to zavinila)
- k ospravedlní svého jednání použijí cíl, pro který to dělají (dělali)
- popírají důsledky svého jednání nebo jej přímo bagatelizují – zlehčují utrpení oběti, vyhýbají se kontaktu s člověkem, kterého poškodili

8.1.2 Hodnocení oběti z pohledu agresora

Oběť se hodnotí z pohledu agresora negativně, spíše jako bytost nižší kategorie. Je to v důsledku její rasy, pohlaví, vyznání, nebo jen díky příslušnosti k určité skupině. Díky tomuto snížení hodnoty oběti, se snižuje možnost s ní soucítit, v některých případech dochází až k naprosté eliminaci soucitu s obětí. Agresor v rámci své vlastní obrany může dokonce oběť obvinít (ona sama si v jeho očích zavinila jeho jednání). Sám se pak staví do pozice oběti – nejednal by tak, kdyby nebyl vyprovokován.

9 Motivace pro agresivní jednání

V lidském životě hraje důležitou roli uspokojování potřeb. Kromě základních biologických potřeb nutných pro přežití, jsou zde i potřeby sociálních kontaktů, lásky a sounáležitosti, pocitu bezpečí. Pohotovost pro agresivní reakce stoupá při nedostatečném uspokojení těchto potřeb, ale i při nadměrném přesytení podněty nebo pokud dojde k pocitu nespravedlnosti, ponížení, ohrožení svého nebo blízkých či blízké ztrátě. Podporovat agresivitu může individuální pocit nudy a prázdnoty. Díky tomu mohou být paradoxně stimulovány aktivity vedoucí k nabuzení. Jak již bylo zmíněno výše, agrese může být také reakcí na pocit ohrožení. Takovýto pocit může být navozen neznámem, neznámí lidé či situace, jimž jedinec nerozumí. Lidé jsou nastaveni k přirozené nedůvěře v to, co neznají, potencionální ohrožení vyvolané nedůvěrou řeší zvýšenou pohotovostí organismu k útoku. Potřeba rozlišovat lidi kolem nás na blízké (kterým můžeme důvěřovat a žádat je o pomoc), jelikož předpokládáme jejich dobré úmysly, známé, kterým rozumíme a neznámé, je v nás zakořeněna biologicky. Pokud nelze provést diferenciaci lidí, zvyšuje se pocit úzkosti a ohrožení s nímž souvisí i nárůst agresivity. Neschopnost rozlišovat lidi kolem sebe může pramenit z toho, že jedinec neměl nikdy nikoho blízkého, na kterého by se mohl spolehnout.

Silnou motivací pro užití agresivního chování je obrana před ohrožením. Jedná se o běžnou a společensky tolerovanou formu využití agresivního jednání. Jedná se tedy o pochopitelnou volbu pro užití agresivního jednání, riziko tkví v subjektivním přesvědčení o pocitu ohrožení. Napadený se cítí v právu, je přesvědčený o správnosti svého zakročení, cítí jakousi morální převahu. Naopak útočník v jeho očích ztrácí právo na ohleduplnost, díky tomu může ztratit obvyklé zábrany. Trest pro viníka nemusí být vždy adekvátní jeho provinění. Pokud se snaží jedinec potrestat viníka za situace či okolnosti, které jsou pro něj komplikované, může svoji agresi přesunout na jinou, stejně definovanou skupinu nebo jednotlivce. Díky tomu může svůj problém řešit okamžitě bez zdlouhavých úvah – jedná se o subjektivně pochopenou situaci – je srozumitelná (pro agresora) i když za běžných okolností druhému nemusí dávat smysl.

- individuálně funguje takto například domácí násilí
- skupinově například rasismus

V případech, kdy dojde k ohrožení vlastní sebeúcty, může být agresivní jednání poháněno pomstou. Jde o napravení pocitu křivdy nebo vyrovnání se se situací, kterou nelze změnit. Pomsta nemusí být adresovaná konkrétnímu jedinci. Může být opět přenesená na další příslušníky skupiny – například potomky, příslušníky rasy, národa.

10 Pocit žárlivosti jako další motiv agrese

Agresivní jednání může být dále vyvoláno pocity žárlivosti nebo závisti. Pokud má někdo jiný něco, po čem jedinec velmi touží, ale sám to mít nemůže. Velmi často k pocitu závisti dochází při srovnávání s jinými lidmi. Individuální pocit ohrožení sebeúcty narůstá, většinou k tomu přispívá i přesvědčení, že to, co mají, je dáno nespravedlivým zvýhodněním – zdají se být šťastnější, zdravější, úspěšnější, spokojenější. Na tomto základě může opět narůstat hostilita vůči jednotlivci nebo skupině.

Agresivní jednání může narůstat v případě, že jedinec nemůže získat uspokojení v přijatelné formě. Jedinec se chce pomstít, protože nedostal příležitost lepšího uplatnění (nedostal ji od světa, Boha, osudu). Agresor se může zaměřit na ovládnutí jiné osoby, která mu svou podřízeností potvrzuje jeho výjimečnost – získává tak pocit uspokojení a sebepotvrzení. Na tomto základě vznikají různé formy domácího násilí a šikany.

11 Motivy páchání agrese ve skupině

Výskyt agresivního chování je daleko častější ve skupině. Často jde o pocit ztráty individuální odpovědnosti za své činy. Není sám na rozhodování a může se nechat snadněji strhnout kolektivním názorem, ztrácí také schopnost ovládat své chování. Skupina má výrazný vliv na citové prožívání a uvažování zvláště tehdy, pokud se jedinec ztotožňuje s cílem skupiny. Vliv skupiny může být tak velký, že jedinec je schopen akceptovat prostředky, které nejsou běžně v souladu s jeho svědomím. Lidé mají pocit, že skutek není tak závažný v případě, že ho spáchala skupina, spoléhají se na anonymitu, kterou jim skupina nabízí. Pokud se stejným způsobem chová více jedinců nepříjde jim chování tak špatné, i když by se samostatně tak nechovali. Příslušnost k určité skupině dává jednotlivcům pocit moci a nadřazenosti nad každým, kdo není člen skupiny. Úspěchy skupiny jsou vnímány stejně jako vlastní. Stejně tak platí, že pokud je skupina kýmkoli znehodnocována, jedinec to bere jako útok na vlastní osobu. Jeho sebe hodnota je tímto napadena a on na to reaguje. Jedince ve skupině může spojit mnoho, na první pohled nenápadných aspektů – nezaměstnanost, rasová příslušnost, nevzdělanost (s tím souvisí nižší uplatnění a omezení životních šancí).

12 Zvolení objektu agrese

Není pravidlem, že obětí agrese je pouze někdo, kdo není schopen obrany proti takovému chování. Záleží na motivaci, která pohání agresivní chování. Často může jít o snahu znehodnotit výše postaveného jedince. Sám agresor není schopen dosáhnout stejného postu, vzdělání nebo prestiže. Aby získal zpět pocit vlastní hodnoty, znehodnocují alespoň svůj objekt agrese.

13 Současné projevy agrese

Mezi současné projevy agrese lze zařadit především následující:

13.1.1 Domácí násilí

Tento typ násilí je i v současnosti velký problém, který nastává v rovině partnerských vztahů. Jedná se o agresivní jednání jednoho partnera vůči druhému. V nejzávažnějších podobách má agresor nad svojí obětí absolutní kontrolu a moc. Agresor mívá dvojitou tvář, kdy na veřejnosti vystupuje jako spolehlivý, pracovitý a pečující a na straně druhé doma jako násilník. Domácí násilí se z tohoto důvodu špatně prokazuje a bývá bagatelizováno nebo přehlíženo. Většinou se odehrává za zavřenými dveřmi domova a jedinými svědci bývají děti, které jsou rovněž jeho oběťmi. U tohoto typu násilí je výrazná vztahová asymetrie. Až v 97 % případů se tohoto násilí dopouštějí muži.

Ženy mají pocit, že si za danou situaci mohou ony samotné a často se snaží maximálně svému partnerovi vycházet vstříc, aby napravily svoji chybu. Vlivem dlouhodobé agresivity mohou být netečné, otupělé, málo komunikují a nezajímají se samy o sebe, mohou ztratit zájem i o své okolí. Nejsou schopné spontánně projevovat emoce zlosti a vztek. (Harsa, 2012)

13.1.2 Děti v rodině, kde se vyskytuje domácí násilí

Jsou opakovaně traumatizovaná a je narušován jejich nervový systém a zdraví. Děti jsou připravovány o bezstarostné dětství a jsou nuceny se přizpůsobit nevyhovujícím podmínkám. Jsou ničeny jejich vztahy s rodiči a negativně deformovány vztahy s vrstevníky. Dítě se v tomto prostředí může naučit, že manipulace, lhaní a násilí je běžné, dlouhodobě se vyplácí a není za ni žádný postih. Následkem toho, může mít samo v dospělosti problémy ve vztazích a opakovat generačně stejné věci. Je to i z důvodu, že postrádá kvalitní mužské i ženské vzory pro to, aby se samo jednou mohlo stát vyspělým člověkem. (Wünschová, 2016)

14 Formy domácího násilí

14.1.1 Psychické násilí

Jedná se o násilí, které se velmi obtížně prokazuje zpravidla proto, že nezanechává na těle přímé stopy jako jsou rány modřiny a další. Jedná se ale o velmi závažnou formu násilí, které ovlivňuje chování a prožívání oběti na velmi dlouhou dobu nebo i doživotně. Patří sem izolování od rodiny, přátel, známých nebo i od oblíbených aktivit, zesměšňování a dehonestace oběti, ale i lidí nebo věcí, na kterých jim záleží, patří sem nadávky a urážky, nečekané kontroly a návštěvy, prohlížení telefonu a pošty, znemožnění jít spát nebo se najíst, nevhodné poznámky, výhrůžky sebevraždou nebo jiným poškozením, můžeme tedy říci, že se v některých případech jedná i o vydírání oběti.

14.1.2 Fyzické násilí

Mezi projevy tohoto druhu řadíme kopance, škrcení, bití, ohrožování zbraní, údery různými předměty, tahání za vlasy, smýkání, facky.

14.1.3 Ekonomické násilí

Cílem tohoto násilí je vytvoření ekonomické závislosti na partnerovi. Do tohoto násilí lze zařadit kontrolu účtu, útraty, vydělaných peněz, přidělování peněz po malých částkách, nutnost odevzdávat peníze, odepření přístupu k penězům, znemožnění pracovat, využívání pracovní síly.

14.1.4 Sexuální násilí

Znásilnění, nucení k nepříjemným sexuálním praktikám, nucení k sexu výhrůžkami, násilím nebo vydíráním. (Hronová, 2012)

15 Ekonomické dopady domácího násilí

Ženská nezisková organizace ProFem o. p. s. spolu s úřadem vlády zveřejnila své výsledky výzkumu na konferenci s mezinárodní účastí na téma „Ekonomické dopady domácího násilí v oblasti zdravotnictví“.

Cílem bylo představit výsledky výzkumu, který se zabýval zkoumáním finančních nákladů, které jsou spojené výhradně s domácím násilím.

Hodnocení:

- „Domácí násilí zažilo v ČR 27,7 procent dotázaných žen starších 18 let (což je plošně přepočteno 1 232 000 žen!)“
- „Jen za rok 2014 vyhledalo lékařskou pomoc v důsledku domácího násilí 162 tisíc žen“
- „Náklady z veřejného zdravotního pojištění na ošetření a léčbu žen, které zažily domácí násilí, činily 1, 850 miliardy korun v roce 2014!“
- „Z vlastních zdrojů zaplatily ženy na doplatecích za léky a dalších přímých platbách v témže roce 215 milionů korun“
- „Téměř jedna čtvrtina žen (24 procent), které zažily domácí násilí, nikdy nevyhledala lékařské ošetření, i když ho potřebovala“
- „V 557 tisících případech (45,2 procent) případů domácího násilí mezi partnery kdykoli v minulosti bylo svědkem i dítě. V 35 700 případech došlo k fyzickému napadení dítěte“ (Consulting, 2016)

16 Šikana

Jedná se o patologické chování, které naplňuje skutkovou podstatu trestných činů. Šikana je všudypřítomný jev a může se vyskytovat například – v práci, škole, zájmových skupinách, nemocnicích, úřadech, mezi partnery nebo rodině.

Mezi její hlavní znaky řadíme:

- záměrnost, jde o úmyslné jednání s cílem někoho poškodit nebo ublížit
- asymetrie síly, nikdy nedojde k výměně rolí (je uplatněné převaha síly, moci)
- trvání v čase, opakuje se a trvá delší dobu

Následky:

- oběť není sama schopná se bránit, pochybuje o sobě, má snížené sebevědomí, má strach

Projevy šikany mohou být přímé, nepřímé, fyzické, verbální, aktivní či pasivní.

Pro šikanu je typické, že se časem stupňuje, agresorovi činí radost ubližování oběti a stane se to pro něj pravidelností.

17 Mobbing

Mobbing je forma šikany mezi dospělými lidmi na pracovišti. Obnáší intriky, teror, pomlouvání a shazování důstojnosti, práce, zásluh. Jedná se o systematickou činnost, které má za cíl poškodit pověst, snížit sebeúctu, vyvíjet psychický tlak, nebo dokonce poškodit zdraví. Původce bývá jiný pracovník (kolega), ke kterému se časem přidávají další. Pro spuštění tohoto druhu chování stačí drobný pracovní konflikt či problém, který působí jako spouštěč. Oběť může trpět psychosomatickými obtížemi, nízkým sebevědomím, strachem, duševními poruchami, sebepoškozováním nebo v nejvážnějším případě až sebevraždou.

18 Bossing

Jedná se o projev šikany velmi podobný jako v případě mobbingu. V tomto případě je ale původcem vedoucí pracovník, který zneužívá svého postavení a moci. Může mít na pracovníka přehnané nároky a zahrnuje ho úkoly, využívá pomluv, znehodnocování jeho práce je arogantní ve svém postoji, užívá agresivních a vulgárních výrazů. Díky tomu snižuje pracovníkovo sebevědomí a může to vést až k opuštění pracovní pozice. I tyto případy mohou končit sebevraždou. Vedoucí pracovník, který tímto způsobem jedná si může takto vybíjet svojí vlastní zlost a frustraci ze svých neúspěchů a selhání.

19 Kyberšikana

Je opět forma šikany, jedná se o cílené agresivní chování za využití moderních technologií, komunikačních prostředků a převážně sociálních sítí. Často se jedná o pokračování klasické šikany i mimo ohraničený prostor (škola). Dochází k zasílání urážejících, ponižujících zpráv. Natačení nevhodného obsahu, který má za úkol oběť znemožnit a ponižit. Ponižující materiály jsou rozposílány dalším aktérům a dochází k jejich šíření. Kyberšikana je stále velkým problémem i proto, že většina lidí si stále pod tímto pojmem nedovede nic představit nebo neví, jaké může mít následky.

20 Kybergooming

K tomuto druhu jednání jsou opět využívány moderní technologie komunikační prostředky a převážně sociální sítě. Cílem tohoto jednání je přesvědčit manipulativním chováním oběť ke schůzce, jejímž cílem je sexuální zneužití, obtěžování, fyzické násilí nebo nucení k terorismu. Agresor se v mnoha případech vydává za někoho jiného, snaží se ve své oběti vyvolat důvěru a náklonost pomocí slibů a lichotivých zpráv. Kibergrooming je označení pro chování tohoto druhu na internetu.

21 Stalking

Nebezpečné pronásledování oběti s cílem donutit jí k návratu. Agresor má pocit, že má na svoji „oběť“ právo. „Stolkeři“ svoji oběť loví, využívají vydírání, zastrašování a jiných forem agresivního jednání k donucení druhého. Týká se většinou rozchodových situací. Oběti jsou zasílány výhrušné zprávy, je opakovaně narušováno její soukromí nebo může být fyzicky napadena. V nejhorších případech může skončit až usmrcením pronásledované oběti.

22 Childgrooming

Jedná se o podobné chování jako v případě kibergroomingu, s rozdílem, že zde se agresor zaměřuje na děti. Využívá jejich naivity a snadné manipulace. Snaží se vzbudit v oběti důvěru a buduje si s ní vztah. Tato manipulace může trvat v horizontu několika měsíců a let, než dojde ke skutečnému setkání a zneužití. (Harsa, 2012)

23 Děti v rodinách, kde dochází k násilí

Domácí násilí je situace, se kterou si dítě samo nedokáže poradit a je pro něj velmi komplikovaná. Dítě je poškozováno ve všech oblastech svého vývoje. Projevovat se může především neadekvátně pro svůj věk, působí problémy doma i ve škole. Dítě se zdá jako problémové a přichází a něj první stížnosti od vychovatelů a učitelů. Je hodnoceno jako nevychované, zpomalené, popřípadě je uvedena možnost, že by mohlo trpět určitou poruchou.

Jedná se ale o reakci dítěte na jeho nevyhovující domácí situaci. Reaguje tak na strach o sebe nebo své nejbližší a toto nevhodné chování je jeho adaptačním mechanismem.

Uvádí se, že v rodinách, kde dochází k násilí a agresivnímu jednání jsou děti svědky tohoto chování až v 95 %. Vliv na vývoj dítěte má i prostý fakt, že násilí je přehlíženo. Nemá žádné dlouhodobé následky a nemohou mu nijak zabránit. Díky tomu jsou násilné vzorce chování přenášeny do jejich běžného života a projevují se v socializaci s jinými vrstevníky. Mocenské vzorce, které jsou při agresi uplatňovány, berou jako samozřejmost projevu. V rámci domácího násilí je v rodinách přítomno neustálé a systematické napětí, ve kterém jsou děti nucené žít. Často se stávají prostředkem pro manipulaci s obětí, využívání nebo kontrolu. Zároveň samy mohou být oběťmi násilí.

Děti od svých rodičů potřebují zajištění pocitu bezpečí, aby se mohly samy rozvíjet. V prostředí, kde se objevuje násilí, to ale není možné. Děti jsou svědky často protichůdného chování, manipulace a zastrahování. Cítí se také bezmocné a mohou vinu svalovat na sebe a ztrácejí pocit jistoty, který tolik potřebují. Důsledkem může být ustrnutí nebo vrácení na nižší vývojový stupeň, není ale výjimkou, že se z takových dětí stanou předčasně dospělí.

24 Reakce dětí na násilí

To, jak děti reagují na přítomnost násilí, se různí, záleží přitom na mnoha okolnostech jako je třeba věk dítěte, intenzitě násilných projevů a jejich frekvenci. Děti mohou být postiženy těmito traumatickými událostmi na celý život, mohou být úzkostné, deprimované, mohou mít strach, což může vést k uzavřenosti před světem. Mohou se projevit formy agrese vůči svému okolí nebo sebepoškozování. Agresi vnímají jako přirozený model komunikace a aplikují ho na své okolí, jsou zároveň velmi zmatené ve svých pocitech. Agresivního rodiče se bojí, mohou ho mít zároveň i rády.

Pokud je objektem agrese osoba, kterou má dítě rádo (jeho hlavní pečovatel, někdo, s kým má velmi blízký vztah, většinou jde o matku), může být traumatizované z toho, že je jí ubližováno. Může v takovém případě dojít k útlumu vývoje. Dalším častým projevem je separační úzkost a silný strach, který se může projevovat i v nočních můrách.

Chlapci bývají častěji útočnější vůči svému okolí, jsou agresivní a bojovní. Dívky jsou častěji uzavřenější do sebe a projevují se u nich problémy s tím spojené – deprese, somatické potíže. Vše může samozřejmě být i naopak.

Děti mohou reagovat – zvýšenou plačtivostí, neklidem, úzkostí, projevují se u nich problémy v oblasti sebeúcty a sebevědomí, jsou zlostné a mají potíže se sebekontrolou, mohou být často nemocné, nejsou výjimkou poruchy příjmu potravy – anorexie, bulimie, záchvatové přejídání, sebepoškozování v nejzávažnějších případech až pokusy o sebevraždu. Starší děti mohou utíkat z domu, začít s užíváním drog. Problém většinou není jen jeden, objevují se různé kombinace obtíží. (Hronová, 2012)

Děti, které jsou doma svědky násilí, mají problém s navázáním rovnocenného vztahu s vrstevníky, může se stát, že se stane obětí šikany nebo samo bude jejím iniciátorem. Záleží na tom, jak se dítě se situací doma vyrovná a se kterým rodičem se ztotožňuje.

25 Poruchy chování

Poruchy chování chápeme jako vychýlení dítěte v běžné oblasti socializace, dítě nerespektuje běžná pravidla, která by mělo ke svému věku již respektovat a chápat. Projevem této poruchy je neadekvátní chování a neschopnost navázat a udržet si přijatelné sociální vztahy. Dítě se během svého života a vývoje učí rozlišovat chování, které je žádoucí nebo nežádoucí k určité situaci. Mělo by znát normy, které jsou ve společnosti běžné a jednat podle nich. Na začátku jeho života jsou přítomní rodiče, aby jeho chování korigovali, v pozdějších letech by mělo být schopné své chování samo ovládat i v případech kdy není nikým kontrolované. Pokud dítě udělá něco špatného a cítí za své chování vinu je schopné své chování samo kontrolovat. Schopnost chápat normy a jednat podle nich je spojena s vývojem psychiky a rozumových schopností díky nimž může rozumět podstatě pravidel chování. Znakem dospělosti v této oblasti je i schopnost dítěte odložit své momentální uspokojení, nejednat bez rozmyslu a brát ohled na své okolí. Pokud se jedná o poruchu chování dítě sice chápe normy, které ve společnosti platí, ale záměrně je nerespektuje anebo není schopno se jim podřídit.

Důvod, proč dítě není schopné se podřídit standartním normám, může být jiná hodnotová hierarchie, neschopnost ovládat své chování nebo jiné osobnostní motivy.

Tyto děti jsou převážně zaměřené na sebe a jsou charakterizované nedostatkem empatie. Vztah s jiným člověkem má pro ně pouze hodnotu v případě, mají-li z něj nějaký užitek. Nemají dostatečně rozvinuté svědomí a nepocítují vinnu.

O poruchu chování se nemůže jednat v případě, že dítě nechápe normy ve společnosti, mentální postižení jedince, příchod dítěte z jiného sociokulturního prostředí.

26 Příčiny

Problematické chování je podmíněno geneticky z 50 až 60 procent, dále se jedná o častou kombinaci biologických a sociálních faktorů. Tyto faktory se vzájemně ovlivňují. Velmi často bývá podobně vybavený jeden z rodičů. Tento rodič je pro dítě také nežádoucím modelem, který volí nežádoucí způsoby výchovy.

S poruchou chování je spojen školní neúspěch, který dítě poznamenává do budoucna. Svůj vliv má také sociokulturní zanedbání spojená s působením dalších negativních faktorů. To, že dítě neplní školní povinnosti, staví se odmítavě k práci ve škole nebo negativně reaguje na pedagogické pracovníky, lze chápat jako odmítavý postoj k sociálním normám. Ovlivnit vývoj morálního uvažování může inteligence dítěte. Pro rozvoj nežádoucího chování je zcela zásadní prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, nevhodné nebo nepodmětné prostředí zvyšuje riziko pro přijetí a zafixování nežádoucího způsobu chování.

Rodina je první, a pro rozvoj dítěte zásadní, sociální prostředí, ve které se vzdělává. Jak již bylo zmíněno, poskytuje mu první sociální zkušenosti, které nemusí být pozitivní. Dítě dostává v rodině sociální signály a učí se na ně reagovat tak, jak je v rodině přijatelné. Díky tomu je pro něj snadné přijímat odlišný systém norem, než je v dané společnosti běžné. Díky tomu je pro něj jeho chování přirozené i když se ostatním jeví jako nežádoucí.

Stává se, že děti s poruchou chování vyrůstají v neúplné rodině, nebo jim chybí kvalitní dospělé vzory. Atmosféra v těchto rodinách nebývá pozitivní, v případě rodičů těchto dětí je běžné nízké vzdělání a tomu odpovídající socio-ekonomický status rodiny, někteří jsou dokonce nezaměstnaní. Časté jsou nevhodné výchovné strategie rodičů jako je prosazování příliš tvrdého režimu a autority s tvrdými tresty, nedůslednost, lhostejnost a zanedbávání potřeb dítěte. Matky častěji své děti omlouvají a přehlížejí problémy.

27 Trauma

Mezi definicemi traumatu se mluví o události, která je mimo předchozí lidskou zkušenost, výrazně přitom zasáhne do života jedince, ohrožuje ho na zdraví tělesném i psychickém nebo jsou tímto ohroženy jemu blízké osoby.

Trauma vzniká následkem jakékoli přehlucující situace. Dobře takovou událost vystihuje její neočekávanost. Každý člověk si vytváří obranné mechanismy, které mu slouží jako ochrana a možnost vypořádání se s různými situacemi, které v jeho životě nastávají. V těchto případech nastává ale intenzivní zoufalství a bezmoc. Typické je prožívání intenzivního strachu, ohrožení života svého nebo svých blízkých, dezorientované chování je také běžné. Vše, na čem jsme dříve stavěli, je podkopáno. Nastává jakési odpojení od samotného těla.

Náchylnost pro vznik traumatu se u jednotlivců liší, hrají zde roli různé faktory jako je třeba věk nebo předchozí trauma, resilience jedince, zvládací strategie. Malé děti mohou být přehluceny i zdánlivě běžnými situacemi, které by pro ně v pozdějším věku nebyly tak náročné.

Bezmocí rozumíme neschopnost jedince ovlivnit situaci, ve které se aktuálně nachází, přesahuje zvládací možnosti obranných mechanismů. Následkem této situace může být psychická nebo fyzická újma.

Následkem takového traumatu mohou být následky, které mají dlouhodobý nebo i trvalý charakter.

28 Souvislost s traumatickou situací a nervovou soustavou

Překvapivě rozsah stresující události není pro vznik traumatu tak zásadní. Jedná se o pouze jeden z faktorů, které jsou nutné brát v potaz. Samotné trauma vzniká v nervovém systému. Pokud mluvíme o „jednorázové události“, spouští se primitivní jednání, které je v nás zakotveno jako pozůstatek dřívějších dob. Jde o zajištění přežití, toto základní nastavení je v nás již mnoho milionů let a nachází se v takzvaném „plazím mozku“.

V případě, že tato část mozku zaznamená nebezpečí, vyvolá v našem těle řadu fyziologických reakcí, způsobených uvolněním velkého množství adrenalinu. Při těchto změnách v našem organismu dochází ke změně toku krve do velkých motorických svalů sloužících k útěku,

rychle a mělce dýcháme, rozbouchá se nám srdce, dochází k rozšíření zorniček. Díky tomu přijmeme více informací, naopak schopnost slovně se vyjádřit klesá. Celý systém se může jednoduše přehltnout, naše svaly mohou díky tomu selhat.

Je také důležité to, co se během takovéto situace děje a co se děje následně po ní. Energie, která v těle vznikla během události k útěku či obraně je třeba uvolnit.

Reakce těla mohou být nečekané a mnohdy nepochopitelné. Zvláště v případech, kdy sami nevíme, co se s námi děje. Najednou nerozumíme těmto reakcím. Jako příklad může být zamrznutí během znásilnění. Zamrznutí je naše poslední možnost obrany. Jsme i takto naprogramováni. Pokud je útek či obrana nemožná nebo se nám zdá nemožná.

Pokud něco, co vidíme, cítíme, slyšíme nebo nám chuťově připomene původní situaci ohrožení naše tělo opět reaguje.

29 Mezigenerační přenos násilí

Jak již bylo zmíněno výše, děti se učí nápodobou a učí se od svých rodičů. Není tomu ale jen v případě běžných dovedností, jako je třeba schopnost se oblékat, najíst se nebo se naučit mluvit. Děti opakují vzorce chování, které u svých rodičů vidí. Pokud se v rodině používají vulgarismy i dítě se je snadno naučí používat. Takto to funguje i s tím, jak jsou doma řešeny problémy. Dříve platilo převážně to, že dívky se identifikovaly často s matkou (povětšinou obětí) a v dospělosti se samy staly obětí agrese. Chlapci tíhli spíše k opakování agresivních projevů a později ho uplatňovali ve svých vztazích. Dnes se stává již poměrně častým jevem to, že agresivní chování přebírají i dívky. Uvádí se, že při práci s problémovým dítětem je třeba pracovat nejen s ním, ale nejlépe s celou rodinou. S matkou i otcem. S obětí, aby bylo poskytnuto poradenství, aby se eliminovala možnost, že bude takové vztahy do budoucna opakovat.

Je důležité, aby se generační přenos co nejvíce eliminoval, aby děti ve svých pozdějších vztazích neopakovaly vzorec, který jim je znám z domova. (Wünschová, 2016)

Některé děti mohou svým matkám v pozdějších letech vyčítat, že je od násilného otce neodvedly, že je neochránily. Jejich vztah to může poškodit i v případě, že se o násilných situacích, které doma zažívaly, nemluví nebo v případě konfrontace rodič tvrdí, že se nestaly, či to nebylo tak hrozné a bagatelizují prožívání svých dětí. Většina obětí domácího násilí

partnera neopouští hned po prvních projevech násilí, stává se tak většinou tehdy, když jsou jejich děti starší (náctileté). Vyrůstaly tedy dlouhou dobu v nevhodném prostředí, kde se projevy násilí staly běžné. Jsou součástí jejich života a vlastní komunikace, na toto prostředí jsou již adaptované. Mohou tedy odchod a rozpad rodiny vnímat negativně. Vadí jim změna prostředí, ztráta přátel, změna bydliště, školy a další.

Matky v tomto ohledu spoléhají na vztah, který se svými dětmi mají, vnímají ho jako pevný, neuvědomují si, že je poznamenaný prostředím, ve kterém se dosud nacházely. Pokud děti vyrůstaly od narození v prostředí, kde se odehrávalo domácí násilí, neznají nic jiného. Po zásadním kroku, jakým odchod od násilného rodiče je, potřebují děti zvýšenou pozornost, vedení a nastavení pevných hranic a vytvoření nového prostředí, kde se budou cítit v bezpečí a přijímané. V této fázi je to ale velmi obtížné pro matky, všechny tyto věci zajistit. Zpravidla se agresivní ataky agresora umocňují v případě, kdy dochází k rozchodu. Matky musí řešit zajištění bydlení, finance, účast při soudních řízeních, v případě, když se rozhodnou podat oznámení na policii, tak se potýkají i s podáním trestního oznámení a zátěž s tím spojenou. Celý proces není zpravidla hodový v krátké době, ale je to záležitost měsíců a let. V kolotoči těchto událostí a potřeb se může stát, že i vztah s neagresivním rodičem může být do budoucna poškozen. (Wünschová, 2016)

30 O výchově dětí

Jako jeden z faktorů, který může ovlivnit výskyt agresivního jednání je samotný styl výchovy, který rodiče uplatňují. Následně jednotlivé styly pojmenujeme a popíšeme.

30.1.1 Autoritativní styl výchovy

V minulosti to byl právě tento styl výchovy, který byl uplatněn na většinové populaci. Rodič byl zde považován za absolutní autoritu, který dítěti určil to, jak má vystupovat, říkat a jak jednat. Bylo běžné, že zde fungoval strach z trestu či odmítnutí lásky pro dítě. Jeho chování podle představ rodiče totiž podmiňovalo jeho náklonost. Byly zde rovněž běžné tresty fyzické. Cílem bylo vychovat slušného člověka, problémem ovšem bylo, že některé děti se chovaly slušně pouze za přítomnosti autority a jinak byly neudržitelné. Další problém tkví v tom, že z této výchovy mohou vyrůst dospělí, kteří v dospělosti nemají vlastní názor a neumí se sami rozhodovat.

30.1.2 Liberální styl výchovy

Je opakem předchozího autoritativního stylu, dítě si má zde samo určit, co je pro něj dobré. Nejsou zde téměř žádné hranice a pravidla. Výchova je nahodilá a ovlivňuje ji momentální nálada rodiče. Je možné, že několik dní je nějaké chování tolerováno a následně za něj přijde bez vysvětlení trest. Výsledkem mohou být jedinci, kteří si nedokáží udržet vztahy a předpokládají, že se jim okolí musí podřídit. Mohou mít až nezdravé sebevědomí nebo nespolupracují.

30.1.3 Demokratický výchovný styl

Cílem této výchovy je dovést dítě k samostatnosti a podporovat ho v dosažitelných cílech, aby je zvládlo samo. Dává mu zodpovědnost a důvěru, zároveň chyba nebo nezvládnutí není důvodem k trestu. Dochází zde k jasnému nastavení hranic, aby dítě vědělo, co je již nepřijatelné, za překročení hranic je uplatňována důslednost, která je ale laskavá a bez příkazů. Dítě má v této výchově pocit důvěry a bezpečí ke svým vychovatelům. V dospělosti jsou tito lidé samostatní, mají k sobě respekt a cítí úctu i k ostatním.

Každý ve svém dětství prošel nějakým stylem výchovy. Někteří se s ním ztotožňují a vychovávají své děti stejně, jiní se proti němu nebo některým jeho prvkům vyhrávají a chtějí postupovat jinak. Rodiče se mohou setkat s nesouladem i mezi sebou, protože každý zažil výchovu jinou. Pokud jsou pohledy na výchovu velmi rozdílné, vede to k nejednotnosti a konfliktům mezi rodiči. Rodiče díky tomu mohou v očích dítěte zaujmout jistou roli – máma je měkká a táta je tvrdý. Děti jsou díky tomu zmatené a později toho mohou využívat.

Aby se děti mohly naplno sociálně rozvíjet, potřebují ze své rodiny cítit jistoty a bezpečí. Nejdůležitější je soulad milujících se rodičů, kteří totéž cítí ke svým dětem. Dítě díky tomu může pozorovat a učit se. Názory partnerů mohou být samozřejmě na některé věci odlišné, nesmí mít ale jiný cíl. (Zajíček, 2022, aktualizováno 2023)

31 Důležitost domova

Prostředí vřelé a citově stálé je nejlepší prevencí pro zdraví duševní vývoj dítěte a je jednou ze základních podmínek rozvoje. Domov je pro dítě v ideálním případě bezpečné místo, kde mu nic nehrozí, jsou tam známí a milující lidé, na které se může kdykoli obrátit. Takovýto druh domova je jednou z podmínek pro šťastné dětství dítěte. Nemluvíme zde jen o „nějakém místě, které má střechu a stěny“. Domov pro dítě je tvořeno především z dalších, pro něho

blízkých lidí. V případě, že na dítě „nemá doma nikdo čas“, je často odmítáno, střídají se u něho různí lidé nebo se o něj starají nevyspělé osoby, je pro něho těžké si vědomí domova vytvořit. Pro každý domov je charakteristický určitý řád a jeho stabilita, kdy rodina večeří, na jakém místě, v kolik hodin jednotliví členové rodiny vstávají, jaká pravidla zde platí a další. Dítě tento domácí nepsaný řád vnímá a je pro něho samozřejmostí. V pozdějším věku se může stát, že mu některé věci budou připadat absurdní nebo pro něho budou v jiných ohledech nevyhovující a bude si chtít vytvořit vlastní. To, co bylo položeno jako základ v dětství zůstane, je tím vytvořen základ pro jeho rozhodování a jednání.

Může se stát, že v rodině neplatí žádný řád, není tam žádný program, lidé se neustále mění. Souvisí to s hodnotami, které rodina přijímá. V takovém prostředí je pro dítě obtížné vytvořit si vědomí domova. (Matějček, 2017)

32 Zanedbávání péče o dítě

Jedná se o jakékoli aktivity, kterých se dopouští dospělí vůči dítěti, které způsobují ohrožení zdravého vývoje dítěte. Tyto aktivity mohou být nevědomé nebo záměrné.

Zanedbávání dítěte je spojeno se syndromem CAN – týrání, zanedbávání a zneužívání. Jedná se o nejčastější formu špatného zacházení s dětmi v rodinách, které jsou problémové. Pokud v rodině dochází k zanedbávání potřeb dítěte, bývá to podobně jako u psychického násilí, těžko zjištělné. Dalším problémem zanedbání je dlouhodobost s jako trvá.

K zanedbání péče dochází, pokud nejsou z jakéhokoli důvodu uspokojovány základní potřeby.

32.1.1 Základní potřeby

Mezi základní potřeby řadíme:

- adekvátní strava
- oblečení odpovídající ročnímu období nebo počasí
- bezpečný domov zajišťující ochranu
- lékařská péče
- adekvátní vzdělávání
- pozitivní přijetí a podporování dítěte
- dostatečný dohled a ochrana před nebezpečím z okolního či neznámého prostředí

To, jak je na zanedbávání potřeb dětí nahlíženo a jak je hodnoceno je ovlivněno s aktuálním hodnotovým systémem ve společnosti a významem, který je přisuzován dětství. V současnosti je tomuto období ve většině západních společností přisuzován důležitý význam. Dítě je bytost vyžadující zvláštní ochranu a péči. Ve většině případů je syndrom CAN spojen s nízkou socioekonomickou situací v rodině a je často generačně opakované.

32.1.2 Typy zanedbávání péče o dítě

V rodinách se většinou vyskytují společně a vzájemně se ovlivňují

- fyzické: souvisí s tělesnými potřebami dítěte jako je výživa, ošacení, přístřeší a ochrana před nebezpečím
- výchovné: zanedbání v oblasti školního vzdělávání, může zde chybět ochrana před dětskou prací
- emoční: neuspokojení citových potřeb, jako je potřeba lásky, sounáležitosti, vědomí toho, že někam patří
- zanedbání zdravotní péče: je spojeno s preventivními prohlídkami a odbornou péčí specifickou kterou dítě potřebuje

33 Rizikové faktory rodičů

- rodič byl sám v dětství opakovaně bit nebo zažíval násilí ze strany rodičů
- rodič byl trestně stíhán, byl podezřelý z týrání dítěte
- rodič trpěl závislostí, duševní nemocí
- rodič má nízkou schopnost řešit problémové situace, trpí depresí a má nízké sebehodnocení
- rodič vede chaotický způsob života, jsou u něj časté krize nebo stresové situace, které nezvládá
- rodič často střídá partnery, není si schopen udržet práci, je nezaměstnaný což je spojeno s nízkou socioekonomickou situací
- rodič se často stěhuje nebo má špatné bytové podmínky
- rodič má nereálná očekávání od výchovy dítěte
- rodič dítě tvrdě trestá
- rodiče chování dítěte obtěžuje, vnímá ho jako provokaci, nebo problém

- dítě nebylo chtěné, rodiče ho vnímají jako překážku ve způsobu života, který chtěli vést, ale nemohou kvůli němu, dítě má zdravotní problémy nebo hendikep

Rizikové faktory u rodičů jsou ve většině případů ovlivněné jejich vlastním dětstvím a zkušeností se svými rodiči. Dítě nemusí ve všech případech podobné chování opakovat v dospělosti. Pokud prožijí pozitivní zkušenost v jiném, pro ně hodnotném vztahu, může to mít přímý vliv na jejich chování ke svým vlastním dětem v dospělosti. (Bechyňová, 2020)

34 Psychická deprivace dítěte

Pokud bychom tento termín měli doslovně přeložit znamená strádání nebo také nedostatek něčeho. Je to výsledek situace, kdy nejsou dlouhodobě uspokojovány potřeby dítěte. Duševní zdraví dítěte může být poškozeno a je zde přímý zásah do jeho zdravého vývoje. (Dunovský, 1995)

Zažít psychickou deprivaci může člověk v jakémkoli věku, jedná se především o neuspokojení citových a společenských podmětů. Vždy to představuje zátěž pro lidský organismus, který může být zvláště v dětském věku pro dítě nezvládnutelný. V dětství se pokládají základy pro vývoj osobnosti dítěte, pokud v tomto období dochází k takto výraznému strádání může to mít nebezpečné následky.

Tento druh strádání byl dříve přisuzován hlavně výchově v dětských domovech, ústavech, nemocnicích a dalších. Ohrožené jsou ale všechny děti, jež jsou svými rodiči vnímané jako obtíž, překážka. Všude tam, kde není dítěti prokazována mateřská láska nebo se nehledí na jeho individuální potřeby. Často se stává, že se tento druh chování objevuje v rodinách, které navenek působí nenápadným dojmem. Výchova, která je bez mateřského citu, je chladná a bez sympatií, a i když se zdá nenásilná, neumožňuje dítěti přilnout pevným a výhradním poutem, které mu umožňuje odlišit sebe od ostatních a cizích.

Včasné odhalení deprivace a jeho náprava má pro jedince mimořádný význam stejně jako pro celou společnost. Charakterní lidé s plně rozvinutými rozumovými schopnostmi jsou v naší společnosti žádoucí a potřební. (Matějček, 2017)

35 Vybrané výzkumy negativních zážitků z dětství

35.1.1 Děti, rodina a domácí násilí: výzkum klientely Acorus

Shrnuje poznatky z výzkumu, který probíhal v rámci projektu „Tři pilíře bezpečí“ specializované pracoviště Locika

Doba trvání: 2002 až 2014

Cíl: Zmapovat klientelu pobytových služeb Acorusu a pomocí kvalitativních metod poskytnout podklady pro komplexní posouzení vlivu domácího násilí na psychosociální vývoj dětí a zprostředkovat vhled do jejich prožívání a potřeb.

Kvalitativní analýza:

Zaznamenané údaje ve spisové dokumentaci jednotlivých klientek (vstupní a výstupní dotazník), na tomto základě byl pro tento výzkum sestaven vlastní dotazník.

Hlubkový rozhovor

Výzkumný soubor:

Klientky, které mezi lety 2002 až 2014 využily některou ze služeb, které Acorus nabízí (krizovou intervenci, pobyt v azylovém domě).

Mladí lidé (ve většině případů děti klientek Acorus) mezi 15 až 30 lety, kteří v období svého dětství zažívali domácí násilí – 8 respondentů.

Studie a její výsledky může poskytnout cenné informace pro odborníky napříč profesemi, kteří jsou s těmito dětmi v kontaktu a pracují s nimi (sociální pracovníci, psychologové, terapeuti, soudní znalci, soudci, učitelé a další).

Shrnutí:

Všichni respondenti i jejich sourozenci si s sebou do dospělosti nesou psychické následky, způsobené domácím násilím. Přesto, že zhruba jen polovina z nich byla přímo fyzicky napadána. V dětství a pubertě se potýkali s uzavřeností a nedůvěrou vůči jiným lidem a vrstevníkům, nedostatkem sebedůvěry. Polovina z nich má zkušenosti s jinou formou agrese vůči sobě (šikana, násilí ze strany partnera). Tři dívky zmínily sebevražedné myšlenky a tři experimentovaly s drogami. Vzpomínky na toto období se jeví jako útržkovité či vytěsněné, někteří byli již starší a mají vzpomínek více. Na detaily se neradi celkově doptávají, někteří

svými otázkami nechtějí ranit matku. Uvádí, že v době odchodu ad násilného otce se neměli v rodině o koho opřít, nahrazovali oporu matce, která ve většině případů byla osamocena. Ve chvíli konfliktů a násilí chránili starší sourozenci ty mladší, kteří u nich hledali oporu. Jedináčci neměli nikoho a uvádí svůj strach a samotu.

I nyní v dospělosti respondenti uvádí, že o jejich situaci z dětství ví jen málo lidí v jejich nejbližším okolí. Uvádí pocity trapnosti, strachu a nedůvěry v okolí. Pro některé z nich je i v tuto chvíli velký problém najít si přátele. V dětství je totiž mít nemohli nebo nevěděli, jak je získat. Ti, kteří vyrůstali v atmosféře násilí od útlého věku si toto chování přijali jako normu a trvalo dlouhou dobu, než upravili svůj názor. Někteří neměli ani možnost srovnat chování s vrstevníky. Nepatříčnost a závažnost si uvědomovali na základě stupňujících se útoků vůči matce, sobě a sourozencům. Osvojili si také strategie, jak útok přečkat. Snaha uniknout, vypnout, nevnímat, neposlouchat a nevidět, co se děje, necítit (to znamená odejít pryč, pobývat co nejméně doma, a když to není možné, pustit si hudbu, sledovat filmy, unikat do svého vlastního světa a snění, odpojit se od nepříjemných emocí a jejich prožívání, co nejméně cítit a rozrušovat se, co nejvíce ignorovat). Někteří, kteří měli sourozence, pomáhalo vzájemné svěřování. Jiní se zcela uzavřeli do sebe.

Výpovědi se také shodují na celkovém poznamenání vztahů v rodině, a to nejen mezi rodiči, ale i dětmi a sourozenci. Uvádí ochuzení o bezstarostné dětství a nucení stát se brzy dospělými. Shodují se na tom, že by byl jejich život jednodušší (i nyní), pokud by tímto obdobím a těmito zkušenostmi jako děti nikdy neprošli. (Barvíková, 2016)

36 Děti dětí bez násilí „Children of children without violence“

Výzkum společnosti SocioFactor pro Asociaci pracovníků intervenčních center.

Doba trvání: 1. 1.2023 až 31. 3.2024

Cíl: Rozvinout prevenci v oblasti domácího násilí a zabránit v generačním a genderově podmíněném přenosu násilí v rodině. Projekt chce na tento přehlížený fakt upozornit, popsat ho a na základě získaných dat tento přenos zastavit.

Chce působit na společnost pomocí osvětových aktivit, které se primárně zaměřují na rodiny a odbornou veřejnost.

Výzkum vychází z myšlenky, že násilí se přenáší díky přebírání vzorců chování v rodině, silnými stereotypy a tlakem okolí.

Shrnutí informací za rok 2022:

Policie ČR vykazala za rok 2022 ve 1086 případech násilnou osobu ze společného obydlí a označila 928 dětí za děti ohrožené domácím násilím (v těchto případech).

Celkový počet osob ohrožených domácím násilím je ale mnohem vyšší. Je to z důvodu, že ne všechny násilné osoby jsou vykazány ze společného obydlí. Důvodem je špatné vyhodnocení situace policií, v ohrožení zůstává nejen druhý rodič ale i děti.

Intervenční centra v České republice evidují v roce (v rámci nízkoprahových kontaktů – tedy v případech, kdy nebyla násilná osoba vykazána z domu) dalších 818 dětí, které byly svědky domácího násilí v rodině. Skutečný počet dětí, které jsou ve svých rodinách ohrožovány domácím násilím, není ale znám.

Statistické údaje intervenčních center v ČR za rok 2022 (Anon., 2023)

Tisková zpráva leden 2023 (Praha, 2023)

37 Rodičovské styly, empatie a agresivní chování u předškolních dětí: zkoumání zprostředkujících mechanismů

Autoři: Zhumei Lin, Ziqian Zhou, Lijun Zhu, Weige Wu

Publikováno: 15. listopadu. 2023

Tato studie zkoumala souhru mezi rodičovskými styly, empatií a agresivním chováním u čínských předškolních dětí ve věku 3 až 5 let.

Data byla získána od 87 účastníků na základě kontrolního seznamu chování dítěte, dotazníku o stylu výchovy rodičů a kvocientu dětské empatie.

Shrnutí: Výsledky výzkumu naznačují souvislost mezi autoritářským stylem výchovy a agresivním chováním dítěte. Uvádí, že tento styl výchovy má vliv na vývoj empatie u dítěte a tím přímo i nepřímo ovlivňuje míru agresivního chování. Je zde poukázáno na to, že může být

na základě autoritářského stylu výchovy negativně ovlivněn rozvoj empatie. Díky tomu se u dětí zvyšuje míra agresivního jednání. (Lin, 2023)

38 Nejistota bydlení a výsledky chování adolescentů: Zprostředkující role agrese ve výchově

Rok publikace: 2023

Cíle: Cílem této studie bylo prozkoumat souvislosti mezi tvrdou výchovou rodičů, nejistotou v oblasti bydlení v dětství a problémovým chováním adolescentů.

Studie se zúčastnily ohrožené matky s dětmi z 20 velkých amerických měst. Děti měli nejisté bydlení okolo 5. roku života, problémy s chováním se u nich objevovaly okolo 15. roku života. Všechny zažily „tvrdou výchovu“.

Shrnutí: Studie potvrzuje přímou souvislost mezi úzkostným a depresivním chováním dětí s nejistotou v oblasti bydlení. Tato nejistota zároveň nepřímo predikovala takové chování, kde se jedinci dopouští porušování pravidel a agresivního jednání. Zároveň uvádí do souvislosti agrese použitou ve výchově jako faktor podporující nežádoucí chování. Závěrem zde dodávají, že neřešení bytových problémů rodičů s malými dětmi zvyšuje riziko špatného zacházení s nimi, což má za následek přetrvávající psychické problémy. (Marçal, 2023)

39 Doporučení

Na závěr teoretické části práce uvádíme některé z možností, kde hledat preventivní informace a materiály na téma agresivity, domácího násilí, osvěty společnosti nebo to, kde hledat konkrétní pomoc v případě, když je potřeba.

Prevence – preventivní programy

„Aby děti byly slyšet“

Jedná se o preventivní akci proti domácímu násilí, která měla za cíl informovat děti o formách domácího násilí a jeho projevech, zvýšit povědomí o možné pomoci a podpory. Projekt se zaměřoval na děti od 6 do 15 let a nabídl základním školám balíček materiálů týkající se zdravého duševního zdraví.

Součástí akce byla takzvaná „Bubnovačka“, která měla symbolicky poukázat na možné dopady domácího násilí v celé společnosti a pomoci otevřít toto téma více pro širší společnost.

Doba trvání projektu: 1. 1. 2023 - 31. 12. 2023

„Neviditelné oběti IV“ – specializovaná pomoc pro děti zažívající domácí násilí

Cílem tohoto projektu byla specializovaná cílená pomoc 190 dětí ohrožené různými formami domácího násilí. Pomoc byla určena pro děti z Prahy a Středočeského kraje.

Snaha zkrátit dobu ohrožení dětí v rodinách a dostání odborné pomoci, minimalizovat traumatizaci dítěte a zastavit násilí.

Doba trvání projektu: 1.7.2022 – 30. 6. 2023

„Neboj se! Ozvi se!“

Jedná se o speciální chat vytvořený pro děti ohrožené domácím násilím, ve kterém je dětem poskytováno odborné poradenství pro ně žádoucí formou – chat, email, poradenského telefonu.

„Neviditelné oběti“: Prevence domácího násilí ve školním prostředí

Projekt má za cíl podpořit profesionály a pedagogy v oblasti základních škol a pedagogy v prevenci proti domácímu násilí na základních školách v České republice. Projekt se zaměřil na vzdělávací a poradenské aktivity v oblasti školství. Cílem bylo dosáhnout toho, aby si pracovníci uměli poradit s traumatem pramenícím z rodiny, včas ho dokázali rozpoznat a uměli s ním pracovat.

Doba trvání projektu: 1. 7. 2022 - 30. 6. 2023

Díky tomuto projektu vznikl: odborný materiál

„Podcast – Nebuď na to sám - odborník odpovídá“ (Locika, 2023)

Odpovědi na nejčastější otázky pedagogických pracovníků týkající se řešení domácího násilí v kontextu školy.

Balíček infografik pro školy

Projekty centra Locika. (Locika, nedatováno)

„Kolotoč násilí“

Projekt Děti dětí bez násilí.

Domácí násilí je ve většině případů generačním problémem. Tento projekt se snaží upozornit na tento zatím velmi přehlížený fakt. Podporuje prevenci v oblasti domácího násilí.

Projekt se skládá ze dvou částí:

- Vytváření poznatků o mezigeneračním přenosu násilí, popisuje fáze
- Tvorba kampaní, kurzů, workshopů (Anon., nedatováno)

„STOPNASILI.CZ“

Informační kampaň, které si klade za cíl zvýšit povědomí a rozvíjet debatu ve společnosti na téma genderově podmíněného násilí, násilí v online prostoru a na celkové potírání genderových stereotypů ve společnosti.

Kampaň využívá různých komunikačních prostředků – videa, dokumenty, informačních videí, podcasty, informačních grafik, fotografií a další.

Období realizace 11/2022 až 3/2024 (Anon., nedatováno)

40 Okamžitá pomoc

Intervenční a krizová centra

Jedná se o zařízení sociálních služeb, jenž má za cíl pomáhat osobám ohrožených domácím násilím nebo jinou závažnou životní událostí. Služby jsou ambulantní, terénní nebo pobytové a jsou poskytovány bezplatně.

Krizové centrum RIEPS

Krizové centrum poskytuje krizovou intervenci a psychologickou podporu. Pod jednou střechou se v týmu nachází psychologové, psychiatři a další školení krizový interventi, kteří pracují se zletilými klienty.

- lidé vyrovnávající se se ztrátou blízké osoby
- lidé vystaveni závažným událostem – obětem trestných činů, hromadných neštěstí aj.
- lidé s akutním rozvojem úzkostných či depresivních potíží
- lidé, kteří řeší akutní partnerské či osobní problémy
- lidé s akutním zhoršením stávající psychické poruchy
- lidé s rozvíjejícími se příznaky duševní poruchy, kterým zajišťujeme prvotní péči a kontakty na následnou péči

Jednotlivá pracoviště a azylové domy se nachází v Praze (Anon., nedatováno)

Locika

V centru Locika se zaměřují na pomoc dětem ohrožených domácím násilím. Hlavní je ochrana zájmů dítěte a zastavení násilí.

V rámci pomoci takto postiženým dětem nabízí jako jedni z mála v české republice terapii traumatu, které má za cíl vyrovnat se s prožitým násilím.

Podporují dítě při jednání s úřady či policií a poskytují komplexní psychodiagnostiku, analyzují individuální potřeby dítěte v rodině a pomáhají rodičům posilovat své rodičovské kompetence.

Spolupráce odborníků při práci s dítětem a jeho rodinou, podpora při tvorbě rodičovských dohod. (Locika, nedatováno)

proFem

Jedná se o nestátní a neziskovou organizaci které provozuje své služby již 30 let.

Zaměřuje se na pomoc zejména obětem sexualizovaného a domácího násilí od 16 let. Dokážou oběti poskytnout okamžité poradenství v oblasti práva, krizové intervence, psychoterapie nebo sociální sféry. S obětí je pracováno komplexně a její problém je podchycen ze všech stran. proFem navíc nabízí pomoc v oblasti právního řešení nebo obvinění a s obětí si celým procesem prochází.

V lednu roku 2024 bylo otevřeno centrum PORT, které je první komplexní centrum v České republice zaměřené na pomoc obětem sexuálního násilí.

Bez předchozí domluvy lze přijít přímo na adresu: Břevnovská 6, Praha 6

každé pondělí, úterý a čtvrtek 9-18, ve středu a pátek 9 až 15 hodin.

Spojit se je možné telefonicky nebo emailem přes anonymní chat.

Vzdělávání a osvěta: Obětem jakéhokoli násilí velmi přitěžují stereotypy panující v naší společnosti, proFem se snaží o vzdělávání společnosti a celkovou osvětu. Svoje služby v tomto oboru nabízí pro jednotlivce, skupiny, instituce nebo firmy. (Anon., nedatováno)

SPONDEA - Brno

Nabízí pomoc v oblasti domácího násilí, ovládání vzteku, rozvodu, práce s celou rodinou v řešení náročných nebo krizových situacích.

Na adrese: Sýpka 25, 613 00 Brno, Česká republika.

Centrum lze kontaktovat telefonicky nebo emailem pro domluvení schůzky nebo realizovat poradenství i touto formou. (Anon., nedatováno)

Magdalenium - Brno

Organizace nabízející odbornou pomoc obětem domácího násilí a osobám, které se snaží těmto obětem pomoci. Smysl shledávají v dlouhodobé akomplexní práci s obětí a její podpoře. V této oblasti pracují již 20 let a obětem mohou nabídnout poradenské a právní služby, ubytování v azylovém domě nebo realizuje svépomocné skupiny pro všechny, kteří si prošli domácím násilím nebo byli jeho světci.

Jejich prací je mimo jiné i šíření osvěty týkající se rizikových a násilných vztahů a podpora svobody a demokracie. Dlouhodobě se snaží podporovat legislativní změny, které by měly chránit a podpořit oběti násilí.

Tvorba vzdělávacích materiálů.

Adresa: Hrnčířská 15 a 15 a), 602 00 Brno

Sídlo: Bratislavská 31, 602 00 Brno

Lze kontaktovat telefonicky, emailem, v rámci vyplnění formuláře nebo se dostavit osobně na více zmíněnou adresu. (Anon., nedatováno)

Acorus

Nabízí zcela komplexní pomoc při řešení domácího násilí

Na nonstop lince 283 892 772 jsou pracovníci schopni poskytnout poradenství a podporu v překonání krize a zvýšit informovanost o možnostech překonání domácího násilí.

Další služby:

- Materiální a finanční pomoc
- Právní pomoc a poradenství
- Azylové domy pro ženy a děti

Acorus se snaží šířit osvětu v oblasti domácího násilí, nabízí vzdělávací kurzy a programy. Zároveň zveřejňuje příběhy osob, které si prošli touto formou násilí a snaží se veřejnosti přiblížit jejich strádání.

Tvorba podcastů. (Anon., nedatováno)

ROSA centrum pro ženy

Centrum ROSA je nezisková organizace poskytující pomoc obětem domácího násilí. Tato pomoc zahrnuje krizovou intervenci, poradenství, právní a sociální poradenství. V centru jsou rovněž schopni vytvořit bezpečný plán k odchodu od násilného partnera a poskytnout utajený azyl pro ženy ohrožené domácím násilím.

Navštívit centrum lze na adrese

Sídlo/poradna:

Na Slupy 1483/14

128 00 Praha 2

Nebo lze využít bezplatnou linku nebo chat, pro zkontaktování je možné využít i kontaktní formulář na stránkách organizace. Pokud hledáte pomoc a podporu je možné využít i online poradnu.

Organizace se velmi angažuje v prevenci vůči domácímu násilí, zabývá se dalším vzděláváním a celkovou osvětou společnosti. Pravidelně pořádá školení, semináře a kurzy týkající se domácího násilí. (Anon., nedatováno)

Krizové linky

„Bílý kruh bezpečí“

Jedná se o nonstop telefonickou linku pomoci pro oběti kriminality a domácího násilí 116 006

Na jednom místě lze téměř okamžitě získat komplexní informace práva, psychologického a sociálního poradenství nebo další praktické rady a informace.

Kromě telefonického poradenství se lze s pracovníky potkat osobně například v centrále BKB v Praze nebo v dalších osmi městech v České republice. (Anon., nedatováno)

„Dětství bez násilí“

Jedná se o projekt Centra Locika, v němž je možné získat okamžitou pomoc na chatu. Tuto platformu mohou využívat děti, dospělí nebo třeba pracovníci školy. (Anon., nedatováno)

Krizové telefonické linky – linka důvěry, linka bezpečí.

Pracoviště, ve kterém školení odborníci poskytují krizovou intervenci a v mnohých případech i psychologické poradenství. Některé fungují nonstop jiné pouze v omezené hodiny.

Telefonická krizová pomoc pro oběti kriminality (nonstop): 257 317 11

Linka bezpečí pro děti do 18 let (zdarma, nonstop): 116 111

DONA linka (nonstop) pro pomoc osobám ohroženým domácím násilím: 251 511 313,

Poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy

www.amrp.cz

Občanské poradny

Dětské krizové centrum (nonstop): 241 484 149

La Strada: 222 717 171

Dále:

Praktičtí lékaři

Policie: linka 158

Ordinace klinických psychologů

Kontakty na příslušné soudy a státní zastupitelství jsou uvedeny na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR

EMPIRICKÁ ČÁST

Tato část práce shrnuje výsledky kvalitativního šetření, které bylo realizované od 1. 8. 2023 do 20. 2.2024. Jednalo se o polostrukturované rozhovory s dospělými lidmi, kteří v období svého dětství zažívali agresivní jednání ze strany svých rodičů. Konkrétně se zaměříme na celý náš postup výzkumného šetření, objasníme své cíle, metodologii výzkumu, výzkumný vzorek a průběh analýzy získaných dat. Na závěr budeme prezentovat výsledky našeho výzkumu.

41 Cíle výzkumu

Cílem našeho výzkumu bylo setkání a rozhovor s dnes již dospělými lidmi, kteří v období svého dětství zažívali agresivní jednání ze strany svých rodičů.

Cílem rozhovorů bylo zjistit:

1. Celkový pohled, dnes již dospělých lidí na agresivitu, kterou zažívali jako nevinné a bezbranné děti.
2. Jak se cítí ve své životní roli (spokojenost x nespokojenost x bezmoc).
3. Jak toto jednání vnímali v době svého dětství a co ze svého pohledu v této době nejvíce potřebovali.
4. Jakým způsobem (pokud vůbec) ovlivnila jejich životní dráhu a vztahy v jejich rodině.
5. Jakým způsobem vnímají svoji minulost dnes a jak řeší problémy ve svém životě.
6. Jak ovlivnila navazování jejich přátelských a partnerských vztahů.
7. Jaký je jejich vztah s rodiči dnes, podílí se rodiče na jejich budoucnosti?
8. Vnímají odlišnost mezi sebou a jinými lidmi (způsob jednání, životní příležitosti a další).

42 Metodologie výzkumu

Výzkumný design

Kvalitativní výzkumné šetření bylo zvoleno v návaznosti na téma, kterým se chceme této práci zabývat. Vzhledem k jeho citlivosti a důležitosti bylo shledáno jako nutné zvolit osobnější a angažovanější přístup. Jako metodu pro sběr dat je zvolen polostrukturovaný rozhovor, díky němuž bylo získáno velké množství informací, které by bylo možné získat kvantitativně. V zájmu práce bylo získat bohatý popis reálných zážitků od našich respondentů. (Hendl, 2005)

43 Výzkumné otázky

Jako základní v našem výzkumu byla otázka: „Jakým způsobem ovlivnilo agresivní jednání ze strany rodičů život účastníků našeho výzkumu“.

Tato otázka byla rozdělena do dílčích otázek:

1. Jaký je dnes pohled, již dospělých lidí na agresivitu, kterou zažívali jako nevinné a bezbranné děti.

Prostřednictvím této otázky byla snaha zjistit, jak by respondenti popsali chování svých rodičů dnes.

V souvislosti s touto otázkou byly kladeny respondentům následující tazatelské otázky:

- Kdo byl u vás aktérem agresivního jednání?
- Bylo u vás doma agresivní jednání časté?
- Kdo s vámi žil v domácnosti?
- Na koho bylo toto jednání zacíleno?
- Jakou mělo podobu (fyzické, psychické, sexuální...)?
- Jaké byly jeho projevy?
- Jak dlouho jste zažívali toto jednání?
- Vzpomínáte si, kolik vám bylo let, když se to stalo poprvé?
- Měli jste někdy nějaká zranění jako následek agresivního jednání? Pokud ano, byli jste ošetřeni zdravotníkem?
- Jaké měli vaši rodiče vzdělání?
- Vyhledal někdy váš druhý rodič pomoc a pokud ano od koho?
- Vyhledali jste někdy pomoc vy sami? Pokud ano tak od koho?
- Byl násilný rodič někdy odsouzen? Pokud ano za co?
- Užívala násilná osoba drogy nebo alkohol?

2. Jak se cítí ve své životní roli (spokojenost x nespokojenost x bezmoc)

Touto otázkou chceme zjistit, jak se cítí dnes jako již dospělí lidé, jak zvládají běžné nároky života a vypořádávají se s problémy.

V souvislosti s touto otázkou byly kladeny respondentům následující tazatelské otázky:

- Vyhledali jste někdy odbornou pomoc v souvislosti s vyrovnáním se se svým dětstvím?
- Jste často ve stresu?
- Co vnímáte v současnosti jako svůj největší úspěch?
- Co je pro vás největším neúspěchem?
- Jaké emoce ve vašem životě převažují?

3. Jak toto jednání vnímali v době svého dětství a co ze svého pohledu v této době nejvíce potřebovali.

Touto otázkou se snažíme zjistit, co si o tomto chování mysleli jako děti, co prožívali, co si přáli a co potřebovali.

V souvislosti s touto otázkou byly respondentům kladeny následující tazatelské otázky:

- Mysleli jste si, že se je toto chování normální?
- Co jste cítili ke svým rodičům?
- Mluvili jste o tom někdy se svými přáteli nebo s někým jiným?
- Zasahovali jste někdy do konfliktu mezi rodiči sami?
- Co jste dělali v době agresivního projevu jednoho z rodičů?
- Je něco, v co jste jako děti doufali nebo si to přáli?
- Co jste jako děti potřebovali a neměli jste to?
- Jak jste se cítili během svého dospívání? Měli jste nějaké problémy?
- Užívali jste někdy návykové látky nebo alkohol?
- Dopouštěli jste se někdy nelegální činnosti?

4. Jakým způsobem (pokud vůbec) ovlivnila jejich životní dráhu a vztahy v jejich rodině.

Touto otázkou se snažíme zjistit, zda se respondenti domnívají, že agrese, kterou zažili v dětství ze strany rodičů ovlivnila to, čím v životě jsou nebo budou.

V souvislosti s touto otázkou byly respondentům kladeny následující tazatelské otázky:

- Myslíte si, že to, jaké jste měli dětství vám do života přineslo i něco pozitivního?

- Jste dnes se svými rodiči v kontaktu? Pokud ano jaký máte vztah?
- Plánujete rodičovství? Pokud ano plánujete zapojit nebo jste rodiče již zapojili do výchovy svých dětí?
- Je něco, na čem v současnosti pracujete? Čeho chcete v budoucnu dosáhnout?

5. Jak ovlivnilo agresivní chování rodičů navazování vašich přátelských a partnerských vztahů?

Touto otázkou se snažíme zjistit, jaký vliv mělo jejich rodinné zázemí na navazování přátelských vztahů s vrstevníky a později partnerských vztahů.

V souvislosti s touto otázkou byly respondentům kladeny následující tazatelské otázky:

- Jak vám šlo v dětství navazování přátelství?
- Měli jste přátele? Pokud ano, mohli jste s nimi trávit čas?
- Zajímali se rodiče o to, co děláte ve volném čase?
- Kolik vám bylo let, když jste si našli prvního partnera/partnerku?
- Hádáte se ve vztahu často?
- Je něco, co ve vztahu děláte a víte, že je to špatně? Pokud ano snažíte se to změnit?
- Je váš partner v něčem podobný vašim rodičům? Pokud ano v čem?

6. Vnímají odlišnost mezi sebou a jinými lidmi (způsob jednání, životní příležitosti a další).

Touto otázkou se snažíme zjistit, jakým způsobem vnímají účastníci našeho výzkumu sebe a své okolí.

V souvislosti s touto otázkou byly respondentům kladeny následující tazatelské otázky:

- Myslíte si, že je na vás oproti ostatním něco odlišného?
- Zaznamenali jste někdy rozdíl ve svém vnímání oproti ostatním?
- Myslíte si, že máte oproti ostatním méně možností?

44 Volba výzkumného vzorku

Výzkum je zaměřen na dnes již dospělé jedince, kteří v období svého dětství zažívali agresivní jednání ze strany vlastních rodičů.

Respondenti byli osloveni předem a byli seznámeni se záměrem této práce. Původní myšlenkou bylo provést deset polostrukturovaných rozhovorů s deseti lidmi, kteří v období svého dětství prožívali agresivní jednání svých rodičů/rodiče, jsou plnoletí a již žijí mimo přímý kontakt s tímto agresivním rodičem. Nakonec proběhlo těchto rozhovorů sedm (tedy se sedmi lidmi).

Ještě před začátkem této práce byl vybrán výzkumný vzorek respondentů. Výzkumný vzorek byl vybrán z lidí, o kterých bylo známo, že ve svém dětství zažili agresivní chování svých rodičů. Z původních deseti oslovených došla ke společnému setkání a rozhovoru pouze se sedmi z nich. Ostatní tři, kteří přehodnotili svoji účast jako důvod uvedli, že o tomto období svého života nejsou ochotni takto do hloubky hovořit.

Téma domácího násilí a agresivity je pro každého, který si prošel touto zkušeností, téma velmi citlivé, do poslední chvíle nebylo tedy jisté, kdo s výzkumem bude souhlasit a zúčastní se.

V době, kdy byly rozhovory realizovány, bylo nejmladšímu účastníkovi 18 let a nejstaršímu 54 let.

45 Technika sběru dat

Pro účely výzkumu byl použit polostrukturovaný rozhovor, který neměl přesné časové ohraničení. Z každým z respondentů bylo třeba strávit jiný časový úsek, během něhož dokázal respondent svým vlastním tempem sdělit vše požadované.

Jednotlivé body, na které bylo třeba se soustředit, byly předem připravené a naplánované, přesto jednotlivé rozhovory probíhaly s ohledem na daného respondenta s citlivým přístupem. Během samotného rozhovoru bylo co nejméně zasahováno do samotného sdělení respondentů, aby nedocházelo ke zkreslení výstupů. Bylo třeba, aby během rozhovoru zazněla klíčová témata. Účastníci většinou sami sdělovali vše potřebné a bylo potřeba se minimálně

doptávat. Pouze ve dvou případech jsem se snažila účastníky více motivovat a vytvořit pro ně co možná nejpohodlnější atmosféru.

Témata a otázky, které bylo třeba zodpovědět, jsem připravila předem a zapamatovala si je zpaměti. Před každým rozhovorem jsem si znovu připomněla jednotlivé otázky a okruhy. Žádný seznam ani napsaný text s poznámkami jsem si na samotný rozhovor nosit nechtěla a není to ani vhodné.

Hlavním cílem byla co nejpřirozenější a klidná atmosféra, které by v případě čtení poznámek a zapisování, nebylo dosaženo.

Vzhledem k tomu, že všichni účastníci byli již plnoletí, nebylo třeba si dávat pozor na formulace otázek a jednotlivé body přizpůsobovat nižšímu věku respondentů (dětem).

Každý rozhovor byl jedinečný. Přestože jsou si některé životní zkušenosti podobné, každý jim přisuzuje trochu jiný význam a různou důležitost. Pro každého bylo významné a nosné trochu jiné téma, kterému dával ve své výpovědi větší prostor. Pouze ve dvou případech jsem musela být aktivnější jakožto tazatel. Ostatní respondenti se projevíli jako velmi výmluvní. Bylo to pravděpodobně dáno tím, že jsme se znali před začátkem mé práce již delší dobu.

V zájmu zachování soukromí a anonymity respondentů zde nejsou uvedena jejich jména. Citované pasáže z jednotlivých příběhů jsou taktéž anonymizované. V textu je uvedeno více jmen, než je skutečných účastníků, aby nebylo možné jednotlivé výpovědi spojit a následně je propojit s konkrétním člověkem.

Před setkáním s jednotlivými respondenty jsem plánovala, jak rozhovor chci vést a stanovila jsem následující zásady:

- zachovat anonymitu a soukromí respondentů i jejich rodin
- netraumatizovat
- netlačit na respondenty a zachovávat během celého rozhovoru pocit bezpečí a jistoty
- rozhovor by měl mít co možná nejpřirozenější průběh
- nemělo by dojít k zatížení respondentů
- rozhovor je po celou dobu veden z očí do očí

Rozhovor byl natáčen na video a posléze převeden do papírového záznamu (přepsán).

Všechny rozhovory se uskutečnily v rozmezí od 1. 8. 2023 do 20. 2. 2024.

45.1.1 Jak oslovit budoucí respondenty a s čím je seznámit před začátkem práce

Téma, které bylo třeba s jednotlivci probírat, je ze své podstaty velmi citlivé a je nepříjemné nebo těžké o něm hovořit. Každý z účastníků byl tedy ujistěno o tom, že nikde nebude uvedeno jeho skutečné jméno a bude zachována jeho anonymita. Byli ubezpečeni, že pokud jim bude nepříjemné o čemkoli hovořit či se nebudou chtít se k některému tématu vyjadřovat, jejich pocity budou respektovány, nebo mohou rozhovor ukončit.

Respondenti byli seznámeni se zamýšleným tématem diplomové práce.

Této fáze se zúčastnilo a bylo přizváno všech deset původně zamýšlených jedinců, každý samostatně, aby byla zachována anonymita, z nichž souhlasilo sedm s další spoluprací. Pokud projevíli souhlas, dozvěděli se v krátkosti několik informací o tom, co je domácí násilí, jaké může mít projevy a co je v partnerských vztazích nepřijatelným jevem.

Modelové předání informací:

Nejdříve si vysvětlíme, co znamená domácí násilí a jaké jsou jeho projevy.

Agresor působící domácí násilí, se snaží oběti způsobit bolest, ponížít ji, zastrašit nebo ji přinutit, aby nejednala podle své vlastní vůle. Může se objevit jednak mezi partnery, manželi, sourozenci nebo mezi dospělými dětmi a jejich vlastními či nevlastními rodiči/prarodiči.

Násilí dělíme na:

Fyzické – strkání, kopání, fackování, násilné držení, smýkání, třesení, tahání za vlasy, použití bodných a střelných zbraní, vražda.

Psychické – jedná se o násilí nefyzické povahy, slovní ponižování, užívání manipulace, vyhrožování, kontrolování, jenž má za cíl ovládnout druhého člověka.

Sexuální – jedná se o spektrum činů od sexuálního obtěžování, nátlaku, donucování k pohlavnímu styku či tělesným aktivitám, které si člověk nepřeje až po brutální znásilnění, sexuální mučení.

Materiální – ničení předmětů, trhání oblečení, bušení do zdí a dveří, házení předměty. Těmito aktivitami se agresor snaží svoji oběť zastrašit a získat tím nad ní převahu.

Ekonomické – násilná osoba uplatňuje nepřirozenou kontrolu nad financemi své oběti. V takovém případě oběť nemůže se svými penězi nakládat podle svého uvážení. Nemůže například chodit do práce nebo musí své peníze odevzdávat.

Kybernásilí – jedná se o násilí které se odehrává v online prostoru. Mezi záměry tohoto jednání patří oběť zesměšnit nebo ji za pomoci vydírání přinutit k něčemu co sama nechce. Příkladem je vylákání soukromých informací a vyhrožování jejich zveřejnění (fotky, videa, informace). Pomlouvání na sociálních sítích, krádeže identity nebo kontrola účtu. (Anon., 2023)

Po předání těchto informací se uskutečnil samotný rozhovor.

Rozhovor probíhal vždy v uzavřené místnosti, ve které byl účasten pouze tazatel a respondent. Ve většině případů to bylo u nich doma, kde bylo pro respondenty příjemné prostředí. Ve dvou případech se rozhovor uskutečnil v jiném, pro respondenty přijatelném prostředí, v uzavřené místnosti. V domě nebyl nikdo jiný přítomen. Vždy se jednalo o předem dohodnutý termín.

Všichni účastníci se snažili o otevřený a upřímný přístup. Všichni už někdy s někým hovořili o tom, že jejich dětství nebylo pro ně ideální. Dva účastníci vyhledali již během svého života odbornou pomoc, další tři během rozhovoru uvedli, že zvažují že vyhledají odborníka nebo by chtěli navštěvovat svépomocnou skupinu. Přes to byl pro ně rozhovor náročný a do některých témat se pouštěli takto otevřeně poprvé. Během hovoru se u účastníků střídaly různé emoce a myšlenky, kterým bylo mnohdy těžké naslouchat.

Důvody, proč rozhovor podstoupili, byly různé. Někteří si přáli „konečně promluvit“, jiní schvalovali otevření tohoto tématu nebo to viděli jako jistou formu svépomoci a možnosti se otevřít.

Na závěr každý účastník vyjádřil své pocity:

- jak byl hodnocen přístup a klidné jednání tazatele

Pocity byli pozitivní, někteří hodnotili jako přínosné o těchto věcech mluvit a rozhodli se, že by to mohli dělat sami a častěji.

Zazněla i slova úlevy, jako by na chvíli předali či odevzdali „něco těžkého“.

46 Analýza získaných dat

K základní analýze přepsaných rozhovorů byla užitá technika otevřeného kódování. Jedná se o operace, pomocí nichž jsou jednoduše a efektivně rozebrány získané informace, konceptualizovány a následně složeny novým způsobem. Údaje jsou pečlivě studovány a následně kategorizovány. Během otevřeného kódování je text jako sekvence rozbit na jednotky, kterým jsou přidělena jména. S těmito nově pojmenovanými částmi je dále pracováno.

Na základě tohoto kódování jsou výpovědi respondentů rozděleny do následujících kategorií:

- pohled na agresivní jednání ze strany rodičů
- životní role
- vnímání dítěte a potřeby
- vztahy v rodině
- navazování přátelských a partnerských vztahů
- rozdíly mezi lidmi. (Hendl, 2005)

47 Výsledky výzkumu

V této kapitole jsou zprostředkovány výsledky výzkumu získané analýzou polostrukturovaných rozhovorů. V průběhu analýzy je vytvořeno šest kategorií, kterým odpovídá i rozvržení této kapitoly.

47.1.1 Pohled na agresivní jednání ze strany rodičů

První kategorií, která je na základě analýzy dat vytvořena, byla pohled na agresivní jednání ze strany rodičů. Jedná se především o popis agresivního jednání (jaké mělo podoby, projevy a další) a situace rodiny.

Výsledky výzkumu potvrdily to, že respondenti jsou schopni popsat nevhodné chování ve své rodině i několik let po opuštění své rodiny (odstěhování se). Všichni jsou schopni popsat konkrétní situace, které jim v dětství připadali děsivé.

Všichni účastníci tohoto výzkumu uvádějí, že žili se svými rodiči a sourozenci. Tři z nich uvádějí, že v jejich přímé blízkosti (ve stejné vesnici) žili jejich prarodiče. Každý

z respondentů měl i sourozence. Čtyři respondenti měli po dvou sourozencích, dva z nich měli jednoho a jeden měl čtyři.

47.1.2 Násilná osoba

V rámci výzkumu byla za násilnou osobu označen ve více než polovině případů otec respondentů. Pouze ve dvou případech to byla matka. Ve všech případech je uvedeno násilí psychické a fyzické.

Všichni respondenti uvádí konflikty mezi rodiči, šest z nich uvádí časté hádky, jeden respondent uvádí velkou pasivitu druhého rodiče, vzpomíná si pouze na jeden projev výrazného nesouhlasu.

Tři respondenti uvádí, že násilí bylo primárně směřována na druhého rodiče a oni byli se svými sourozenci ve většině případů svědky, dva z nich uvádí, že agrese na ně byla směřována z důvodu potrestání druhého rodiče. V tomto případě se jednalo o nadávky, ponižování, zákazy. V obou případech se objevilo i fyzické násilí. Jeden respondent uvádí, že bylo druhému rodiči vyhrožováno ublížením dítěti. Tři respondenti uvádí, že měli velký strach o svého druhého rodiče – ve všech případech se jednalo o matku. Dva z nich uvádí, že se obávali o její život. Jeden z nich měl strach, že v případě její smrti, by musel zůstat s otcem sám se sourozenci. Všichni tři respondenti uvádí, že byli svědkem bití své matky, hrubých nadávek a ponižování. Dva z nich uvádí, že jejich otec házel po matce předměty. Tři z respondentů uvádí, že v případě zákazu nesměla matka ani oni nikam odejít. Byli jim odebírány různé předměty, „za trest“. Jednalo se většinou o doklady, peníze, klíče od domu či auta, telefon.

Hádka samotná nemusí být nutně projevem násilím. Z počátku konfliktu proti sobě mohou stát dvě rovnocenné strany. Každá z nich se snaží o prosazení svého názoru touto formou. Jedna z osob může být fyzicky silnější, je ozbrojená nebo disponuje financemi je zde nebezpečí, že své výhody zneužije. V tomto případě se hádka mění v násilný projev – druhá strana může podlehnout na základě strachu nebo nejistoty. Nerovnoměrnost sil je přítomná vždy v případě dospělého a dítěte. Dítě je ze své podstaty zranitelné svou fyzickou konstitucí, ale i psychickým vývojem a nedostatkem zkušeností. Agresor své „výhody“, využívá cíleně a plánovaně.

Násilí nemá pouze jeden projev, jakým jsou třeba hádky a křik, zpravidla se kombinují a vyskytují se zde fyzické útoky a psychické násilí – stejně tak tomu bylo i u všech účastníků tohoto výzkumu. (ústav, 2022)

„Slyšela jsem, jak padají věci, věděla jsem, že s nimi hází. Pak jsem uslyšela, jak mamka křičí a hroznou ránu. Všichni jsme byli ticho, napadlo mě, že je mrtvá. Má sestra vedle mě hrozně brečela. Pak jsem slyšela, jak mamka pláče...“ (Leontýna)

Čtyři respondenti uvádí, že agresivní jednání bylo směřováno i přímo na ně včetně druhého rodiče.

„Maminka nikdy nic neřekla, nechala ho, ať na nás řve. Lomcoval s námi a řezal nás, bratr měl jednou otřes mozku. Maminka byla skoro pořád v kuchyni nebo odešla. Myslím, že se na to nechtěla dívat...“ (Dita)

„Když přišla návštěva, chlubil se tím, jak nás má vycepované, poslouchali jsme ho na slovo, kdybychom něco řekli, zbil by nás ...“ (Tamara)

Tři z respondentů uvádí, že důvodem násilných projevů byla nespokojenost rodiče s jejich výsledky ve škole a jejich chováním. Jeden respondent uvedl, že důvodem tohoto chování bylo nedodržení slibu (opožděný příjezd ze školy) nebo udělení něčeho spontánního (příchod kamaráda na návštěvu).

Násilí na dítěti či dospělém není omluvitelné jakoukoli provokací. Násilník tím odmítá přijmout svoji odpovědnost, chce se sám před sebou obhájit. Ona „provokace“ může být cokoli, co agresor tak zhodnotí – projevení vlastního názoru, pozdní příchod, jiné oslovení a další. Sám agresor toto chování u sebe považuje za běžné, kdyby ho „provokoval“ někdo jiný, například nadřízený či kolega v práci, nedovolil by si ho za to trestat. V rodině se považuje za někoho, kdo má absolutní převahu a může rozhodovat o tom, jak se bude chovat. (ústav, 2022)

„Vždycky, když jsem přišla domů a byl tam otec, musela jsem za ním hned přijít a pozdravit ho „ahoj táto“, pokud bych to neudělala nebo na něj začala hned mluvit, rozčilil by se. Jednou se mi to stalo, bála jsem se, když mi nadával...“ (Leontýna)

Pět respondentů si nepamatuje věk od kdy mohli být svědkem násilného chování. Do této situace se narodili. Dva respondenti uvádí věk mezi 6 až 8 lety, bydleli v době svého narození

pouze s matkou a prarodiči. Matka se k otci odstěhovala až v době okolo jejich 6. roku. Dodnes neví důvody, proč tomu tak bylo a žila s nimi odděleně. Nikdo s nimi o tom nemluvil.

Z respondentů nikdo nebyl nikdy ošetřen lékařem. Čtyři z nich uvádí, že měli drobné ranky, oděrky nebo modřiny. Jeden měl vyražený zub, jednalo se ale o první. Dva z respondentů uvádí, že se domnívají, že s nimi měl rodič navštívit lékaře, ale nestalo se tomu tak. Jeden z respondentů uvádí, že jeho sourozenec musel do nemocnice a měl otřes mozku. Tři vypověděli, že lékařské ošetření navštívila jejich matka.

„Hrozně mě bolel hrudník a špatně se mi dechalo. Trvalo to tak dlouho. Dnes si myslím, že jsem měl asi něco naraženého...“ (David)

„Řekla jsem mu, ať už přestane nic víc. Podíval se na mě, pamatuji si, jak měl vyvalené oči, a táhl z něj chlast. Myslela jsem si, že mě uškrtní...“ (Denisa)

V době, kdy byli účastníci tohoto výzkumu dětmi a žili v násilné domácnosti, nevyhledal nikdo odbornou pomoc a ani jejich druhý rodič to neudělal. V jednom případě skončilo násilné chování rozvodem (žádost podal násilný rodič, šlo o matku). Ve třech případech se respondenti odstěhovali z domu, dva z nich krátce po ukončení školy, jeden setrval v domácnosti do doby, než se vdala a odešla po svatbě. Ve třech případech ukončila násilné chování smrt násilné osoby.

Vyhledání odborné pomoci druhým rodičem je stále málo časté, není to tím, že by rodiči neviděli násilné chování nebo mu bilo příjemné. Na počátku vztahu se agresor nesáhne okamžitě po fyzickém projevu násilí. Chování se objevuje často až po určitém čase, kdy spolu jedinci žijí. Druhý partner si uvědomuje, že prožívá příkoří nebo nespravedlnost. Velmi často se snaží zachovat rodinu, pro zvládnutí situace dělá vše, co umí, je pro něj ponižující vyprávět někomu a tom co se děje u něj doma a partnera proto často omlouvá a raději si vše nechává pro sebe. Oběti se také často stydí za to, co jim jejich blízká osob dělá – v práci, ve škole se to snaží skrývat. (ústav, 2022)

Podle Pikáلكové a kol. (2015) také vyplývá, že lidé žijící v násilném prostředí mají k násilí větší toleranci a nevidí jako vhodné řešení kontaktování policie nebo vyhledání jiné pomoci. Domnívají se, že se jedná pouze o partnerský problém, který by měli řešit sami. (Pikáلكová, 2015)

Žádný z rodičů neměl vysokoškolské vzdělání, násilná osoba měla v pěti případech vzdělání ukončeno výučním listem a ve dvou případech měli pouze základní vzdělání. Druhý rodič měl ve čtyřech případech maturitní vzdělání a ve dvou případech vyučen a v jednom základní vzdělání. Žádný z rodičů nebyl nikdy trestně stíhán.

Přesto, že výsledky tohoto výzkumu to naznačují, násilí se netýká pouze sociálně slabších rodin či jedinců s menší úrovní vzdělání. Vyskytuje se na všech úrovních napříč společnostmi bez ohledu na ekonomický status, víru nebo vzdělání. Sociálně slabší rodiny nejsou primárním ukazatelem pro domácí násilí.

V pěti případech respondenti uvádí, že agresivní rodič užíval alkohol, čtyři z nich ho označují dokonce jako alkoholika a uvádí přímou souvislost s agresivním jednáním.

Tři respondenti také uvádějí, že agresivní rodič sázel či jinak hazardoval s penězi. Jeden respondent ví, že jeho rodič kupoval věci na dluh. Tito respondenti se shodují, že neměli dobré ekonomické postavení a pociťovali nedostatek.

„Otec, když se ožere je hrozně slizkej, má takový divný a hmusný řeči. Jako kdybych nebyla jeho dcera, tak by si dal říct. Celým domem se táhne ten smrad z toho chlastu. Když to hodně přezžene, tak se teda není ani schopen zvednout...“ (Dominika)

„Neměla jsem ani svoji postel, spala jsem na malém rozkládacím gauči, který mi byl malý, má sestra spala na zemi na staré matraci. A on nám za trest byl schopný vyhodit jídlo...“ (Tamara)

Alkohol se vyskytuje až v polovině případů domácího násilí, což potvrdili i výpovědi účastníků mého výzkumu, kteří uvedli ve více než polovině případů přímou souvislost s agresivním jednáním. (Kredátus, 2006)

Není ale pravidlo, že domácí násilí či agresivní jednání se vyskytuje pouze tam, kde je přítomen alkohol, cílem tohoto jednání je totiž získat moc nad obětí. A k tomu dochází i ve fázi, pokud je agresor střízlivý.

V současnosti se o alkoholu nehovoří jako o přímé příčině násilí. Jedná se o jakýsi urychlovač a posilovač reakcí. Alkohol snižuje zábrany a násilí může být díky tomu umocněno. Násilí pod vlivem alkoholu může být tedy závažnější než v případě, že jsou jedinci střízliví. Alkohol je zároveň rizikovým faktorem i v násilném chování zaměřeném na dítě.

Sklony k agresivnímu jednání se vyskytují i bez přítomnosti alkoholu. Pokud se jedinec intoxikuje, klesají jeho zábrany a je schopen si dovolit v danou chvíli více, než za střízlivého stavu. Agresor může používat stav opilosti jako argument, nemusí tak přebírat odpovědnost za své činy.

Uvádí se i názory, že někteří jedinci v případě, že potřebují ventilovat své pocity a sklony se intoxikují záměrně. Jelikož je alkohol brán jako polehčující okolnost. (ústav, 2022)

48 Životní role

Další z kategorií, která byla na základě rozhovorů vytvořena, je životní role. Týká se konkrétně spokojenosti či nespokojenosti se svým současným životem a vnímáním svého úspěchu či neúspěchu.

Téměř všichni respondenti, až na jednoho uvádí, že se cítí být poznamenáni svým dětstvím a domnívají se, že je to ovlivnilo v některých rozhodnutích, které museli učinit. Během svého dospělého život vyhledali čtyři respondenti odbornou pomoc, která se týkala zvládnutí obtížné životní situace. Z toho jedna trvala déle než rok a půl. Dva respondenti uvádějí, že na sobě chtějí začít více pracovat a dosáhnout v životě větší spokojenosti. Plánují na tomto základě vyhledat někoho, kdo by je vyslechl a odborně posoudil to, co mohou udělat. Jeden respondent uvádí, že nemá v plánu se tím více zaobírat.

Pět respondentů uvedlo, že ve svém životě zažívají často stresové situace, které je vysilují. Jeden respondent uvedl, že stresové situace zažívá, ale ne tak často. Jeden respondent uvedl, že zažíval stresové situace dříve také velmi často a byl díky tomu ve stresu. Nyní se ale snaží nebrat je tak vážně a díky tomu se cítí lépe. Jako stresující respondenti uvádějí nejčastěji problémy spojené se zaměstnáním. Tři respondenti uvedli, že mají práce více než ostatní a je na ně vyvíjen velký tlak. Dva respondenti uvádí souvislost s prací a starostí o rodinu, která jim zabírá více času, než by chtěli. Dva respondenti uvádí velké problémy v oblasti partnerství. Šest respondentů uvádí, že do stresových situací je dostávají i dnes jejich rodina.

Dnes šest respondentů žije mimo svoji rodinu, ve které vyrostli, jeden žije se svojí matkou. Dva žijí v manželství, které hodnotí jako šťastné. Tři respondenti jsou svobodní a dva jsou v partnerském vztahu. Z toho jeden se svým partnerem žije. Tři respondenti mají již jedno dítě a dva mají děti tři.

Dva respondenti vychovávají své děti sami.

Se svým životem se spokojen necítí nikdo. Dva respondenti sice uvedli, že se cítí šťastní ve svém manželství, měli by ale rádi více peněz, méně práce. Jeden z nich uvádí, že by rád trávil více času se svým partnerem, který je jinak často zaneprázdňen. Jeden respondent uvádí, že by chtěl změnit práci, svoji práci vnímá jako hlavní zdroj nespokojenosti, přál by si také nový partnerský vztah, díky kterému by se mohl usadit. Jeden respondent uvádí nespokojenost s lidmi, kterými je obklopen, cítí se využívaný a nedoceněn, přál by si také někoho, na koho by se mohl spolehnout. Jeden respondent uvádí nedostatek jistot ve svém životě, přál by si lepší zázemí a větší zájem od své rodiny. Jeden z respondentů se cítí osamocen, přál by si mít více jistot v životě a zlepšit své zázemí pro sebe a své dítě.

„Pořád po mě někdo něco chce. Udělej, zaříd', uklid', přivez a pak všichni odejdou a já jsem zase sama. Copak jim ale můžu něco říct, jinej to za mě neudělá...“ (Ivana)

„Na všechno jsem sama a neříkám to jen tak. Domácnost, dítě, práce. Když se mi něco rozbije musím se vždycky někoho doprošovat, protože to neumím sama opravit, ale musím počkat až na to budu mít. Nikdy nic není v pořádku dlouho. Cítím se osaměle a neschopně...“ (Tamara)

Tři respondenti uvedli, že jsou na sebe pyšní kvůli tomu, jak zvládli obtížné situace spojené se svým dospíváním a s tím, jak dnes žijí přes to, že by si přáli některé věci zlepšit. Dva respondenti uvedli vděčnost za rodinu, kterou si sami vybuodovali, uvádí, že i mezi nimi jsou konflikty, oproti tomu, co bylo, ale v jejich dětství je to nepodstatné. Jeden respondent uvádí, že je rád za své děti. Jeden z respondentů uvádí, že je rád za to, že může žít ve svém domě.

Čtyři respondenti uvedli, že často cítí pocity vzteku a frustrace v souvislosti s jinými lidmi, dva z nich uvádí, že se nedokážou vždycky ovládat. Dva uvedli, že cítí závist, když někdo má to, co si oni přejí, myslí si také, že toho nemohou dosáhnout. Šest respondentů uvedlo, že cítí často osamělost a smutek, pět respondentů uvedlo, že cítí křivdu, tři z nich použili výraz, že jsou neschopní.

„Někdy mě tak naštvou, že bych jim dal nejradyji tečku. Řeším to tak, že du pryč...“ (Jonáš)

„No, někdy je musím poslat už do prdele, a pak je mi to líto...“ (David)

49 Vnímání dítěte a potřeby

Tato kategorie se věnuje vnímání agresivního chování respondenty v době, kdy byli dětmi. Zabývá se také potřebami, které vnímali ve svém dětství jako nenaplněné či ochuzené.

Dva respondenti uvádí, že věděli, že násilné chování (v obou případech otce) bylo špatné, jako hlavní důvod uvádí, že ho poznali až později. Neznali ho tedy od útlého dětství.

„Neznali jsme ho, žili jsme s babičkou a dědou, tam byla pohoda, byl jsem tam nejšťastnější za celý svůj život, a pak přišlo tohle...“ (David)

Pět respondentů se shoduje na tom, že chování pro ně bylo normální, báli se, ale přizpůsobili se.

„Myslela jsem si, že je to tak snad všude, vůbec mě nenapadlo, jak jiné to ostatní mají...“ (Ivana)

„Chodila jsem na návštěvu k sousedce, byly jsme kamarádky a ona měla úplně jinou rodinu, bylo mi až nepříjemný, když tam s námi byli vůbec jsem to nechápala...“ (Leona)

„Nesměla jsem nikam chodit, po škole rovnou domů. Neměla jsem čas myslet na to, jestli je to někde jiné...“ (Marie)

Tři respondenti uvádí, že během svého dospívání dostali možnost nahlédnout ke svým přátelům do jiné rodiny, kde si všimli postupem času jiného chování.

Jeden respondent uvádí jako zlomový okamžik setkání s vychovatelem na internátě, kterého si přál za svého otce.

Jeden z členů uvádí, že až když začal chodit do zaměstnání, dostal více prostoru na to se nad svojí rodinou zamýšlet.

Pro dítě je jeho přirozeným prostředím takové prostředí, ve kterém vyrůstá, chování, které v něm vidá, a to, jak se k němu členové rodiny chovají se pro něj stává normou. Pokud nemá možnost srovnání, nemusí si uvědomovat po dlouhou dobu, že je něco špatně a v širší společnosti netolerované. Neuvědomuje si, že by mohl žádat o pomoc a měl by ji dostat. Účastníci výzkumu se z většiny shodují na tom, že jako děti nevěděli, že by se dospělí takto chovat neměli. Narodili se tam a stalo se to pro ně běžné. Naštěstí během svého života každý dostal možnost srovnání a přístup k informacím. Dva respondenti, kteří s agresorem od útlého

věku nevyrostali a před tím byli v jiném prostředí, kde se cítili v bezpečí, si navíc uvědomovali, že chování otce (agresora) není v pořádku.

Sedm respondentů uvádí, že cítili strach k rodiči, který byl agresivní, šest z nich uvádí, že vůči němu cítili zlost, tři z nich uvedli, že cítili nenávisť, jeden z účastníků uvádí, že i dnes k němu tuto emoci cítí. K druhému rodiči cítilo lítost během dětství šest respondentů, jako příčinu konfliktů v jejich rodině vnímalo agresivního rodiče sedm respondentů.

Čtyři respondenti uvedli, že zasáhli někdy do konfliktu mezi rodiči, udělali to proto, že chtěli druhého rodiče ochránit, jeden respondent uvedl, že zasáhl do konfliktu rodiče a sourozence z téhož důvodu. Dva respondenti uvádí, že do konfliktu nikdy nezasáhli nebo si na to alespoň nevzpomínají.

„Čekal jsem jen na to, až budu mít dost síly, říkal jsem si, že to budu já, kdo se ho zbaví, neviděl jsem tenkrát jinou možnost než to, že ho zabiju. Následků jsem se nebál, chtěl jsem, aby byl už od něj pokoj. To že zemřel, bylo štěstí...“ (Jonáš)

„Poprvé mě napadl, když jsem chtěla bránit matku, řekla jsem mu, ať ji pustí, škrtil ji a já se bála, že umře. Otočil se a vši silou mě uhodil do obličeje...“ (Leontýna)

Pokud jedinci v rodině nenaleznou citové zázemí v období dospívání se od ní začnou odpoutávat, stává se tak v případě, že rodiče o dítě neprojevují zájem nebo se o něj starají pouze materiálně. V období dospívání se dítě začíná cítit siné a stále méně si nechávají líbit tělesné tresty. Rodiče u něj ztrácí respekt. (Vágnerová, 2014)

Během svého dospívání se svěřili tři respondenti – ve všech případech se jednalo o jejich kamarády. Jeden respondent se svěřil prarodičům.

Respondenti, kteří se svěřili uvádí, že se cítili celkově lépe, tři uvádí, že měli pocit, že v tom nejsou sami. A to přes to, že to pro ně nebylo jednoduché.

„Jedna má kamarádka chtěla být lékařka, zeptala jsem se jí, jestli neví, proč krvácím tam dole. Stalo se to už jednou a já nevěděla, co to je. Máma mi neřekla, co je menstruace, nemluvila se mnou o ničem. Kamarádka se divila, proč mi to neřekla máma...“ (Marie)

Pro dítě může být velmi důležité sdílení svých zážitků i když jsou negativní, pokud má komu se svěřit získá pocit, že na problém není samo a může ho lépe zpracovávat. Psychická podpora je pro dítě velmi důležitá. Což uvedli i všichni čtyři účastníci mého výzkumu, kteří se někomu

svěřily. Další tři účastníci se během svého dospívání nesvěřily nikomu i to je ale u domácího násilí běžné – stejně jako druhý rodič který zažívá násilí ani děti se ze stejných důvodů nedokáží vždy někomu otevřít. Navíc je zde typická i izolovanost členů rodiny a častá je i kontrola. Stává se, že děti často nemají i komu se svěřit. (ústav, 2022)

Během konfliktu respondenti uvedli, že se snažili ukrýt. Sedm respondentů sdělilo, že se snažili být mimo dosah hádky, pokud měli rodiče konflikt spolu. Pokud mohli, byli se svými sourozenci. Dva respondenti uvedli, že když konflikt probíhal a byli se sourozenci, každý v jiné místnosti, raději tam zůstali. Jeden respondent uvedl, že se snažil dostat vždycky k sestře.

Šest respondentů uvedlo, že očekávali, že budou do konfliktu také zataženi.

Šest respondentů uvedlo, že během konfliktu mohli jen čekat, nevykonávali žádnou aktivitu. Jeden respondent uvedl, že se snažil dostat se mimo dům. Dva respondenti uvedli, že poslouchali sluchátka, aby neslyšeli hádku. Čtyři respondenti uvedli, že si zacpávali uši, aby konflikt neslyšeli. Sedm respondentů uvedlo, že se rodiče hádali před nimi, a i v nočních hodinách.

„Jednou, když se rodiče hádali, jsem byla v koupelně a myla se. Přes to, že jsem byla vykoupaná, jsem si strčila hlavu ke kohoutku a pustila vodu. Nechtěla jsem poslouchat to, co otec říkal mámě...“ (Dominika)

„Když začali, tak to bylo nekonečný, když byla noc, naschvál chodili k nám do pokoje a tam se hádali. Když jsme se sourozenci šli jinam, přišli za námi zase. Dělal to máma...“ (Tomáš)

Pro žádného z účastníků nebyl konflikt, ve kterém žili jednoduchý, snažily se z nepříjemné reality uniknout – posloucháním hudby ze sluchátek a ucpáváním uší. Všichni respondenti uvedli, že pokud to bylo možné, byli raději se svými sourozenci.

Sourozenecká vazba může být důležitá a nápomocná pro překonání obtížné situace. Děti jsou na situaci spolu a nejsou osamělé.

Sedm respondentů si přálo, aby byli s druhým rodičem sami, dva uvádí, že si to přáli už od útlého věku. Dva respondenti uvedli, že si přáli, aby k nim přijela policie. Tři respondenti uvedli, že u nich policie byla, nic se ale nezměnilo. Sedm respondentů uvedlo, že se báli jít domů, pět z nich uvedlo, že pravidelně. Šest respondentů uvedlo, že doufali v to, že se druhý

rodič rozvede. Čtyři z nich přiznali, že se s ním o tom bavili. Dva respondenti řekli, že si přáli žít s prarodiči. Jeden respondent uvedl, že s nimi se sourozenci krátce žili.

Rodina má pro dítě vytvářet podmínky, které budou podporovat jeho rozvoj, mělo by se jednat o bezpečné prostředí, na které se může spolehnout. V případě rodiny, kde dochází k násilí, je dítě takového chování svědkem až v 95 procentech. Nemá kam utéct a je tomu stále vystavováno, stává se, že i ono samo se stává terčem násilného jednání a je vystavováno manipulaci lžím a chování, které není stálé, je pro něj velmi matoucí.

Jen sám agresor určuje, v jaké situaci násilí použije. Jeho „výbuchy“, nejsou tedy předvídatelné a dítě žije v neustálém strachu. Pokud je pečovatel dítěte (většinou se jedná o matku) v ohrožení dítěte pociťuje reálný strach o život této osoby, což může vést až k posttraumatické stresové poruše.

Všichni účastníci výzkumu si přáli žít jinde než s agresivním rodičem, a to i přes to, že pět z nich ho znali od útlého dětství.

Pět respondentů uvedlo, že neměli během svého dospívání dostatečnou podporu. Čtyři uvedli, že by ocenily více klidu. Sedm respondentů uvedlo, že by si pro sebe v dětství přáli méně stresující prostředí. Čtyři respondenti uvedli, že nebyli dostatečně materiálně zajištěni oproti ostatním dětem. Chybělo jim sezónní oblečení nebo nebylo čisté, neměli pravidelně zajištěné jídlo, jeden respondent uvedl, že mu byly malé boty, jeden respondent uvedl, že mu chyběly peníze na autobus a chodil pěšky.

Všichni respondenti uvedli, že během svého dospívání nezažívali komfort. Potýkali se s nízkým sebevědomím, pět z nich zažilo ve škole šikanu, dva přiznali, že sami někoho šikanovali, tři přiznali, že trpěli anorexií, jeden respondent byl kvůli nízké váze hospitalizován v nemocnici, jeden respondent uvedl, že jedl velmi málo a pak se přejedl. Jeden respondent přiznal, že se nechtěl na návštěvě jíst co mu nabídli, protože se bál, že by si na to mohl zvyknout a mít potom doma hlad. Čtyři respondenti uvedli, že se cítili mnohem ošklivější než jejich vrstevníci. Čtyři respondenti pili alkohol před dosažením patnácti let, dva z nich kouřily, dva respondenti vyzkoušeli marihuanu, jeden z nich byl hospitalizován v nemocnici kvůli otravě alkoholem. Dva respondenti připustily, že byli vandalové (kopali a ničili cizí majetek), jeden z nich dělal grafity, pět respondentů chodilo za školu, pět respondentů někdy simulovalo nemoc.

Tři respondenti uvedli, že pro ně bylo velmi těžké se s někým spřátelit. Dva respondenti uvedli, že nemohli chodit moc ven.

„Vždycky jsem byla podle mě ta nejtlustší v místnosti, jednou mi ve škole zase někdo řekl, že jsem jak prase. Rozhodla jsem se, že zhubnu a přestala jsem jíst...“ (Kateřina)

„Neměla jsem vůbec sílu, pořád jsem chtěla jen spát vstávání z postele bylo dost těžký...“ (Dita)

„Byl sem sám a nikdo se o mě nestaral, doma nebylo nic co jíst. Občas přijel děda a něco přivezl od babičky. Neměl jsem vždycky za co jet do školy a když byla zima nechtěl jsem jít pěšky, měl jsem fakt dost zameškaných hodin...“ (Jonáš)

V rámci neustálých stresových situací a napětí, které děti prožívají, se objevují problémy s koncentrací a soustředěním. Mohou se objevovat útržky a vzpomínky s jednotlivých útoků, které brání soustředění. Děti mohou trpět posttraumatickými stresovými poruchami, které jsou běžné při domácím násilí. Neustále se jim prožité skutečnosti vrací. V návaznosti na tyto situace mohou trpět různými obtížemi jako je bolest břicha, hlavy zvracení, teploty. Mají problémy v komunikaci s vrstevníky, učiteli nebo jinými dospělými. Trpí neustálou úzkostí z dalšího násilného útoku, vyčítají si, že nedokážou útok zastavit a žijí v neustálém strachu o sebe nebo své blízké, kteří s nimi žijí a zažívají totéž (sourozenci, rodič.). Mohou také za týrání přebírat odpovědnost, některé děti naopak viní ostatní a přebírají tím model od násilného rodiče a uplatňují ho ve své komunikaci s okolím.

Vstupem do dospělého života a případným odchodem od rodiny (nebo odchodem násilného rodiče) nemusí problémy těchto dětí skončit. Můžou přetrvávat posttraumatické stresové poruchy nebo se mohou projevit plně až později. Problémy mohou nastat při výchově vlastních dětí nebo založení rodiny a výběru partnera. Děti, které byli svědky tohoto druhu agrese a násilí se samy mohou stát agresory nebo se mohou stát oběťmi ve svých vztazích.

Ne každý, který během svého dětství zažije domácí násilí, se stane v dospělosti agresorem, který bude někoho trýznit. Na prožité trauma reaguje každý jedinec odlišným způsobem a jak bylo zmíněno výše, hraje roli i to, pokud se během svého dospívání setkává s pozitivním dospělým vzorem, který mu imponuje. Zážitky z dětství mohou mít různé následky negativně působí i pokud je dítě svědkem násilí v rodině. Je to jistě jeden z rizikových faktorů, který k násilnému chování vést může. Neznamená to ovšem nevyhnutelné pokračování násilného chování. Naopak se může i stát že v dítěti to vyvolá mimořádně odmítavý postoj vůči násilí.

Děti postihnuté domácím násilím ve své rodině mají během svého dětství, dospívání a některé i v dospělosti problémy, které s tímto zacházením přímo souvisí. Všichni účastníci mého výzkumu popsaly ne komfort nebo problémy, které v tomto období zažívali. Jednalo se většinou o rizikové chování jako je: konzumace alkoholu, kouření, poruchy příjmu potravy, záškoláctví, dva respondenti byli dokonce sami agresori a páchali na škole šikanu.

Potýkali se také s nízkým sebevědomím, více jak polovina z nich se stala obětí šikany ve škole.

Více jak polovina respondentů se potýkala s ekonomickým nezajištěním a nejistotou s tím související – chyběli jim základní potřeby jako pravidelné jídlo, sezonní oblečení nebo obuv.

50 Vztahy v rodině

Následná kategorie se věnuje vztahům, které respondenti mají dnes se svými rodiči a tím čím se stali díky svému dětství.

Tři respondenti uvádí, že jsou na sebe hrdí díky tomu, co zvládli ví, že to bylo špatné a nemělo se to stát, dva respondenti uvádí, že díky tomu ví, že se někdy nelze spolehnout na nikoho, dva respondenti uvádí, že jsou nyní šťastní za svoji rodinu a nikdy se jí nechtějí vzdát, jeden člen uvádí, že je s touto souvislostí moc rád, že se mu narodili jen chlapci.

Všichni respondenti uvádí, že se svými rodiči jsou v kontaktu, pět respondentů uvádí, že jsou nyní v kontaktu pouze s druhým rodičem, je to z důvodu úmrtí agresivního rodiče, jeden respondent se podle svých slov vídá zřídka s oběma pouze během krátkých návštěv, jeden respondent uvádí, že se s rodinou vídá pravidelně a pracuje s nimi.

Čtyři respondenti uvádí, že mají komplikovaný vztah se svým druhým rodičem přes to, že agresor už v jejich životě není, uvádí přehnanou kontrolu, rozdílné názory, nesouhlas se svými rozhodnutími nebo výbuchy hněvu ze strany svého rodiče, jeden respondent se vídá se svým druhým rodičem na krátké návštěvy většinou i s vnoučaty ani zde není již agresivní rodič přítomen jelikož zemřel – uvádí, že spolu mají spíše rezervovaný vztah, o minulosti s ní matka nechce hovořit, jeden respondent uvádí, že se s rodiči vídá velmi zřídka (jsou navíc rozvedení) uvádí, že nemá potřebu je vidět, jeden respondent se s oba rodiči vídá pravidelně i se svojí rodinou, pracují ve společné firmě – uvádí, že vztahy se změnily od té doby, co je dospělá, ideální ale stále nejsou. S matkou si povídá raději, otec je rezervovanější.

„Syn jednou počmáral u rodičů zeď. Hrozně jsem se lekla a plácla ho přes ruku, dost jsem i křičela. Můj otec se na mě podíval a řekl mi ať na něj neřvu, že se to prý umeje. Kdybych něco takového udělala já jako dítě seřezal by mě a zavřel do koupelny potmě. Nemohla jsem ho poznat...“ (Ivana)

„V dětství mě zneužil bratr mé matky, řekla jsem jí to, od té doby jsem ho už neviděla, ale nic mi na to neřekla. Sestře se to stalo přede mnou. Nikdy jsme o tom nemluvily, ani otec to nevěděl...“ (Dita)

„Je mi za těžko se s ní vidat, jedu tam občas s dětmi, jsem ráda, že už jsou velké a jezdíme tam málo...“ (Marcela)

Domácí násilí má bezesporu obrovský vliv na vztahy v rodině. Jsou tím poznamenáni všichni. Paradoxně je poznamenán i vztah dětí s nenásilným rodičem. Děti mohou vůči rodiči cítit zášť, proto, že je neochránil, neodešel od násilného partnera. Je časté, že ani v jejich dospělosti se o problému nehovoří nebo se popírá či bagatelizuje. Pro děti samotné je to bolestivé a ztrácí díky tomu k rodičům důvěru které je již tak poškozená. Pokud se vztahy udržují nadále nejsou zcela upřímné, jsou spíše rezervované nebo chladné. Děti je mohou udržovat i jen z vědomí toho že nikoho jiného jako rodiče nemají a nechtějí zůstat sami nebo své vlastní děti připravit o prarodiče.

Děti má v současné době pět respondentů, čtyři z nich plánovaně založili rodinu, jeden neplánovaně, dva z nich by rádi ještě dítě měli. Ostatní dva respondenti děti zatím nemají a ani zatím neplánují. Větší vliv na své děti si nepřeje pět respondentů, tři uvádí, že své dítě rodičům půjčují na hlídání.

„Ke mně se moje matka chovala jinak než k mým dětem, vnoučata milovala a dala by jim snad všechno. Byla jsem ráda, že je na ně taková, ale na mě prostě nebyla...“ (Marie)

Dva respondenti uvádí, že změní svoji práci a podnikají k tomu kroky, jeden respondent chce začít podnikat – všichni tři by si přáli dosáhnout spokojenosti ve své práci, jeden respondent uvádí, že přestává kouřit a chce omezit pití alkoholu, jeden respondent staví se svým protějškem svůj vysněný dům již pár let a chtějí ho dokončit do dvou let, v tu dobu společně plánují další dítě, čtyři respondenti se plánují dále vzdělávat, jeden na maturitním oboru a tři na vysoké škole, jeden respondent podniká kroky pro právní vyřešení svého bývalého vztahu a přeje si vše vyřešit, jeden respondent si přeje mít v budoucnu svoji rodinu, na kterou bude spolehnout a partnera, jeden respondent plánuje s rodinou stěhování.

Sedm respondentů uvádí, že nechtějí chovat jako jejich rodiče, tři respondenti přiznávají, že ve svém jednání v souvislosti s dětmi někdy spatřují stejné vzorce, tři respondenti se snaží sami dovzdělávat v oblasti výchovy a přístupu k dítěti – vyhledávají si informace na internetu, využívají k tomu sociální sítě a literaturu.

„Můj poslední vztah byl příšerný nechci už nikoho takového ani potkat, blbý je, že přesně takovej hajzl byl i můj otec...“ (Romana)

51 Navazování přátelských a partnerských vztahů

Následující část se věnuje navazování přátelských a partnerských vztahu v souvislosti s rodinným zázemím jaké měli respondenti.

Sedm respondentů uvádí, že v dětství měli nějakého přítele, tři uvádí, že pro ně bylo ale těžké se skamarádit, čtyři uvádí, že se i dnes s kamarády z dětství baví a rozumí si.

Dva respondenti uvádí, že mimo školu s kamarády čas netrávili – museli se vrátit domů, tři respondenti uvádí, že za kamarády mohli, pokud splnili úkoly, které na základě toho dostali nebo podmínky (uklidit dům, uvařené jídlo, dobré známky) dva respondenti uvádí, že mimo domov odcházeli, kdy chtěli, na následcích jim nezáleželo.

„Pokud jsem chtěla někam jít, muselo být dokonale uklizeno, vstávali jsme každý den v šest, když jsem měla hotovo a šla za kamarádkou v devět, její maminka mi řekla, že ještě spí, že je přeci neděle. Naši by tohle nestrpěli i kdyby nebylo co dělat, musela jsem být vzhůru...“ (Romana)

„Moje sestra se rozhodla, že odjede tajně s přáteli, potkali jsme se na zastávce, když jsem šla z práce. Přemlouvala jsem jí ať jede se mnou domů, že bude jinak zle, stejně ale odjela. Doma jsem od otce dostala před jeho přáteli, jak to, že jsem jí jako nepřivedla s sebou domů. Měla jsem monokl pod okem a úplně oteklé tváře. Má matka samozřejmě neřekla ani slovo...“ (Dita)

Dva respondenti uvádí, že rodiče chtěli, aby trávili čas doma, pět respondentů uvádí, že skutečný zájem rodičů a to, co mají rádi, necítili.

Sedm respondentů uvádí, že mají přátele, dva respondenti uvádí, že se neradi seznamují, dva respondenti uvádí, že se s přáteli setkávají pravidelně v práci.

Prvního partnera mělo pět respondentů před patnáctým rokem života, dva respondenti po osmnáctém roce. První pohlavní styk měli čtyři respondenti v patnácti letech, jeden respondent před dosažením patnácti let, dva respondenti po dosažení plnoletosti.

Tři respondenti uvádí, že měli více sexuálních partnerů než 10, čtyři respondenti uvedli, že měli vztah s více lidmi najednou, jeden respondent uvádí, že byla doba, kdy měl pohlavní styk pouze v opilosti, jeden respondent uvádí, že navštěvoval často „párty“, na kterých provozoval rizikový pohlavní styk.

Dva respondenti uvedli, že měli pohlavní styk s prostitutkou.

Jeden respondent uvádí, že pro něj není snadné mít pohlavní styk.

Tři respondenti uvedli, že se s partnerem občas hádají, pokud se jim něco nelíbí, tři respondenti uvádí, že se spíš snaží domluvit a dělají ústupky, jeden respondent uvedl, že dělá ústupky pořád.

Tři respondenti uvedli, že jejich partner jim vlastní rodiče nepřipomíná v ničem, dva respondenti uvedli, že oni spatřují v sobě něco, co je podobné jejich rodičům a přenáší to do svých vztahů, dva respondenti uvádí, že měli partnery velmi podobné agresivnímu rodiči.

Čtyři respondenti uvedli, že ví, že mají chyby, které jim ovlivňují vztahy a snaží se na nich pracovat, tři respondenti se měnit v rámci vztahů nechtějí.

Jelikož se učíme nápodobou a přebíráme si genetické predispozice od rodičů, je prožití domácího násilí a samotný agresivní rodič rizikovým faktorem. Jak již bylo zmíněno výše, častěji se stává, že chlapci mohou agresivní vzorce přebírat častěji a dívky se stávají spíše oběťmi. Je to i z důvodu toho, jakým způsobem bylo toto násilí v rodině řešeno. Dle výzkumů a statistik je zde stále podíl domácího násilí vysoký a případů, kde dochází k řešení a případné pomoci obětem není mnoho. Navíc celková tolerance naší společnosti k násilí ve výchově dítěte je vysoká. Mnoho lidí si stále myslí, že fyzické tresty jsou součástí výchovy.

Dnes máme jistě velkou výhodu v tom, že téměř každý má již přístup k velkému množství informací. Díky sociálním sítím lze porovnávat svoji výchovu s výchovou někoho jiného. Máme možnosti velkého srovnání, kterého lze využít.

52 Rozdíly mezi lidmi

Tato část popisuje vnímání vlastní odlišnosti oproti ostatním lidem.

Sedm respondentů přiznává, že si připadají oproti ostatním lidem odlišní.

Čtyřem respondentům se jeví ostatní lidé šťastnější, tři respondenti mají pocit, že jiní lidé jsou spíše rozhodní než oni, pět respondentů vnímá lepší zajištění jiných lidí od svých rodičů a celkově lepší vztahy.

Čtyři respondenti si myslí, že kdyby byli rodiči více podporováni, dosáhli by lepších výsledků ve svém vzdělání, dvě respondentky si myslí, že kdyby měli milujícího otce, vyhnuli by se domácímu násilí od svých partnerů.

Tři respondenti uvedli, že oproti svým přátelům vnímají odlišně různé situace, jedna respondentka uvedla, že je oproti ostatním lítostivá – sdělilo jí to její okolí. Dva respondenti uvedli, že se nedokážou smát sprostým vtipům, tři respondenti uvedli, že nesnesou pohled na násilí v televizi.

Pět respondentů uvedlo, že si dříve mysleli, že jsou oproti svým vrstevníkům horší a nemají stejné šance, dva respondenti uvedli, že počítali s tím, co jim do života určili rodiče (škola a později práce) nepřemýšleli tedy nad tím, jestli by měli šanci dělat něco jiného.

„Rodiče mi vybrali školu, dál jsem jít pak už nemohla, protože jsem musela práce, nebyly peníze na to, aby mě živili. Nikdo se se mnou o tom prostě nebavil. Ségře vybrali školu taky...“ (Marcela)

„To, kde budu studovat jsem si vybrala proto, že tam byl internát, už jsem nezvládala to, co se u nás děje. Chtěla sem pryč. Lituji toho, že jsem tam nechala malou sestru samotnou...“ (Rozárie)

„Nedokážu vidět v televizi, když chlap mlátí ženu nebo dítě, úplně u toho ztuhnu, když se to vypne, vidím to před sebou...“ (Leontýna)

53 Diskuze

Předešlá kapitola se věnovala výsledkům výzkumu a jejich zpracování. Podařilo se získat odpovědi na otázky, které byly na samém počátku výzkumu stanoveny. Pomocí metody otevřeného kódování bylo vytvořeno šest kategorií a na jejich základě byl vytvořen celkový obraz toho, jakým způsobem ovlivnilo agresivní jednání ze strany rodičů život účastníků tohoto výzkumu.

Lze říci, že ve všech oblastech, které byly stanoveny, lze také vysledovat podobnost s výzkumy, se kterými bylo prováděno porovnání, a tyto podobnosti lze dohledat i v odborné literatuře, která byla prostudována k danému tématu.

Nyní každou z těchto oblastí bude rozebrána podrobněji:

V první části, které se věnuje pohledu dnes již dospělých jedinců na agresivní jednání rodičů, v němž se ukázalo, že všichni účastníci výzkumu jsou si schopni upomenout na události ze svého dětství, které jim nepřípadají v pořádku. Jsou si schopni vybavovat a popisovat detaily, jako zápach, výraz v obličeji, co cítili. Ve většině případů (až na dva) byla označena násilná osoba jako otec dětí. Respondenti popisovali psychické násilí od výhrůžek, nadávek, urážek až po násilí fyzické, které obsahovalo smýkání, bití, tahání za oblečení a vlasy, škrcení atd. Směřované ve třech případech primárně na druhého rodiče, ve čtyřech kromě rodiče i na ně. Ve více než polovině případů se v rodinách objevoval alkohol. Respondenti popisují chování, které je typické pro domácí násilí a je v partnerských vztazích a vztazích s dítětem nepřijatelné. Kromě jeho projevů a celkového charakteru udávají dlouhodobost s jakou se s tímto chováním potýkali.

V druhé části se jedinci věnují svojí životní roli dnes, vyjadřují spokojenost a nespokojenost se svojí současnou životní situací. Zde můžeme konstatovat, že žádný z respondentů se necítí být zcela šťastný a naplněný ve svém současném stavu. Většina z nich ale nezůstává na místě a snaží se ve svém životě postupovat dále. Využívají k tomu většinou volně dostupné zdroje jako je například internet, diskusní fóra, sociální sítě, literaturu, někteří již vyhledali odbornou pomoc, nebo o tom aspoň přemýšlí. Svoji nespokojenost si uvědomují a dokážou minimálně všichni pojmenovat příčinu. Zároveň zde někteří uvádí, že i přes svůj obtížný start do života jsou vděční, že vše zvládli a je již po všem. Umí zároveň všichni vyjádřit vděčnost za konkrétní věci ve svém životě.

Třetí část se zabývá opět prožíváním agresivního jednání. Tentokrát se ale respondenti vyjadřují k tomu, jak vše vnímali v době svého dětství a hodnotí co nejvíce v tomto období potřebovali. V době svého dětství si pět respondentů po nějakou dobu neuvědomovalo nevhodnost jednání a jsou schopní se nezávisle na sobě shodnout na tom, že to bylo z důvodu, že nic jiného neznali. Přijali tím tedy normu, které u nich v rodině panovala. Zlom nastal po možnosti porovnat chování a podmínky jinde. Dva respondenti uvádí, že vzhledem k tomu, že s násilníkem nevyrostali od začátku věděli o špatnosti tohoto chování téměř okamžitě. Popisují zde také své jednání během konfliktu, které bylo ve většině případů vyhýbavé. Respondenti přecházeli do „útoků“ pouze výjimečně, a to tehdy, bránili druhého rodiče nebo své sourozence, protože měli strach o jejich bezpečí. Jako dospělí se dnes shodují na tom, že by pro ně bylo přínosné méně stresující a vypjaté prostředí, ve kterém by cítili bezpečí. Někteří přímo uvádějí, že větší zájem a podpora by je mohl posunout v té době k lepším výsledkům. Zároveň každý z nich uvedl konkrétní příklady problémů, kterými trpěli v době svého dospívání. Nejednalo se pouze o jediný problém, jednalo se o kombinace více problémů.

Čtvrtá část se zabývala současnou situací respondentů v souvislosti s jejich rodinou a případným ovlivnění vlastní životní dráhy a budoucnosti. Setkávání respondentů s rodinou je komplikované. S oběma rodiči má možnost se vidat pouze dva respondenti, z čehož jeden z nich to dělá velmi zřídka, druhý respondent se s rodiči setkává, lépe si rozumí ale s matkou (nenásilným rodičem). Ostatní se s násilným rodičem již vidat ani nemohou, mají ale i tak komplikovaný vztah s druhým rodičem. Popisují konflikty a ztrátu důvěry o minulosti se navíc v žádném z případů nehovoří. Situace tedy zůstává v rodině neprobraná a nedořešená.

V páté části je věnován prostor pro navazování přátelských a partnerských vztahů. Všichni respondenti zde uvádí, že měli nějakého přítele v době svého dětství. Pro některé nebylo jednoduchá se skamarádit a jiní se s nimi nemohli mimo školu vidat, což pro ně jako pro děti nebylo příjemné. V rámci navazování partnerských vztahů byla zjišťována první zkušenosti v oblasti intimního života asexuálního chování, které se jeví jako riziková. Více jako polovina respondentů začala intimní život brzy, více než polovina respondentů udržovala dva paralelní vztahy, tři jedinci měli více sexuálních partnerů než 10, dva jedinci měli intimní styk s prostitutkou, jeden respondent uvádí obtíže při pohlavním styku.

V poslední šesté části jsem se s respondenty věnovala otázce vnímání sebe a ostatních lidí, kde všech sedm respondentů uvedlo, že si oproti ostatním lidem připadají odlišní. Více než

polovina respondentů si všímá lepšího zajištění a vztahů jiných lidí se svými rodiči. Někteří se pozastavují nad tím, že pokud by měli lepší rodinné zázemí a milujícího otce, možná by si neprošli domácím násilím. Více jak polovina respondentů uvedla, že se dříve skutečně domnívali, že mají oproti ostatním vrstevníkům menší šance na úspěch.

Na závěr této diskuze je třeba zmínit fakt, že informace získané kvalitativním šetřením v tomto výzkumu nelze zobecnit. Nemusí se týkat všech dospělých, kteří zažívali domácí násilí. Podstatou kvalitativního šetření je získat hloubkové informace o malém reprezentativním vzorku respondentů. Musíme ale vzít v úvahu i výzkumný vzorek, který se skládá z velké většiny z lidí, kteří mi důvěřují a znám se s nimi léta, další jsou lidé, kteří již o svých obtížích s někým v minulosti mluvili a pracují na jejich zpracování.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo podat obraz o prožitku agresivního jednání rodičů. Získaná data v práci ukazují jasný a hluboký negativní prožitek každého respondenta, který poznamenal nejen jejich dospívání, ale i pozdější vztahy nejen se svojí rodinou. Ve své práci jsem se snažila nejen popsat fakta, ale i zreprodukovat samotný prožitek pomocí interpretace výpovědí respondentů. Je zřejmé, že sami účastníci mají dnes již jiný život než dříve, s následky toho, co prožili, se ale mohou vyrovnávat i v dospělosti. Cesta k pochopení a zpracování těchto náročných zážitků není snadná. Nedá se během dní vyřešit roky strávené ve strachu a nejistotě. Jak bylo zmíněno výše v praktické části i s dětmi poznamenané násilím v rodině se dá pracovat a pozdě není ani ve chvíli, kdy jsou dospělí. Pokud bych měla v závěru data získaná během šetření shrnout, tak účastníci mého výzkumu byli schopni velmi dobře popsat prožitek agrese rodičů. Charakterizovali znaky a projevy dlouhodobého domácího násilí, které zažívali společně se svým druhým rodičem a sourozenci. Popsali své pocity a myšlenky v době svého dětství společně se svými problémy, se kterými se potýkali. Informace, které mi poskytli, jsou i podle jiných výzkumů a literárních zdrojů charakteristické pro děti postihnuté domácím násilím a traumatem s ním spojené. Sami respondenti se evidentně cítí tímto prožitkem postihnuti i dnes, mimo jiné tím utrpěla jejich důvěra v druhého rodiče. To, že domácí násilí má na jedince vliv je zřejmé, kromě tohoto výzkumu, který jsem provedla, se tímto tématem zabývá stále více lidí. Existují výzkumy a odborné publikace, které se tímto zabývají. Mé výsledky se na spoustě úrovních shodují s touto odbornou literaturou.

Seznam použitých zdrojů:

Literatura

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ, 2020. *Sanace rodiny*. Vydání třetí, aktualizované a doplněné. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1624-7.

ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti*. Vyd. 1. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998. 204 s. ISBN 80-902614-1-8.

DUNOVSKÝ, Jiří a kol., 1995. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-7169-192-5.

HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.

MATĚJČEK, Zdeněk, 2017. *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání (ve Vyšehradu první). Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-797-7.

PIKÁLKOVÁ, Simona a Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK, 2015. *Ženy jako oběti partnerského násilí: sociologická perspektiva*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-189-3.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2014. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0696-5.

Internetové zdroje:

Anon., 2023. *Centrum Agáta*. [Online]

Available at: <https://agata.dchcb.cz/aktuality/dotaznik-projektu-deti-deti-bez-nasili/>

[Přístup získán 08 01 2024].

Anon., 2023. *Děti dětí bez násilí*. [Online]

Available at: <https://detidetibeznasili.webnode.cz/l/statisticke-udaje-intervencnich-center-v-cr-za-rok-2022/>

[Přístup získán 01 03 2024].

Anon., nedatováno *Acorus*. [Online]

Available at: <https://www.acorus.cz/>

[Přístup získán 29 01 2024].

Anon., nedatováno *Bílý kruh bezpečí*. [Online]

Available at: <https://www.bkb.cz/>

[Přístup získán 03 01 2024].

Anon., nedatováno *Dětství bez násilí*. [Online]

Available at: <https://www.detstvibeznasili.cz/>

[Přístup získán 12 01 2024].

Anon., nedatováno *Kolotoč násilí*. [Online]

Available at: <https://www.kolotocnasili.cz/>

[Přístup získán 31 01 2024].

Anon., nedatováno *Krizové centrum RIAPS*. [Online]

Available at: <https://www.csspraha.cz/kc-riaps>

[Přístup získán 31 01 2024].

Anon., nedatováno *Magdalenium*. [Online]

Available at: <https://www.magdalenium.cz/>

[Přístup získán 20 01 2024].

Anon., nedatováno *proFem*. [Online]

Available at: <https://www.profem.cz/>

[Přístup získán 30 01 2024].

Anon., nedatováno *ROSA centrum pro ženy*. [Online]

Available at: <https://www.rosacentrum.cz/projekty/>

[Přístup získán 30 01 2024].

Anon., nedatováno *SPONDEA*. [Online]

Available at: <https://www.spondea.cz/cz>

[Přístup získán 29 01 2024].

Barvíková, Jana a Jana Paloncyová, 2016. *Děti, rodina a domácí násilí*. [Online]

Available at: <https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/barpal.pdf>

[Přístup získán 28 02 2024].

Breuer, Johannes a Malte Elson, 2017. *ResearchGate*. [Online]

Available at: https://www.researchgate.net/publication/321776001_Frustration-

aggression theory

[Přístup získán 28 02 2024].

Consulting, M., 2016. *Šance Dětem*. [Online]

Available at: <https://sancedetem.cz/domaci-nasili-muze-mit-na-dite-horsi-vliv-nez-valecny-konflikt#domaci-nasili-a-ekonomika>

[Přístup získán 28 01 2024].

Praha: Grada Publishing.

Harsa, Pavel, Dana Kertészová, Marek Macák, Ilona Voldřichová a Ilja Žukov, 2012.

Psychiatrie pro praxi. [Online]

Available at: <https://www.psychiatriepropraxi.cz/pdfs/psy/2012/01/05.pdf>

[Přístup získán 02 02 2024].

Horyna, Břetislav, 2018. <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/V%C3%ADra>. [Online]

Available at: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/V%C3%ADra>

[Přístup získán 31 12 2020].

Horyna, Břetislav, nedatováno [Online].

Horyna, Břetislav, nedatováno <https://encyklopedie.soc.cas.cz/>. [Online].

Hronová, Martin, 2012. *Šance Dětem*. [Online]

Available at: <https://sancedetem.cz/nasili-v-partnerskem-vztahu>

[Přístup získán 28 01 2024].

Kredátus, Jozef a Jiří Sedlák, 2006. *Alkohol a domácí násilí*. [Online]

Available at: https://cmpsy.cz/files/pd/2006/texty/pdf/kredatus_sedlak.pdf

[Přístup získán 20 02 2024].

Lin, Zhumei, Ziqian Zhou, Lijun Zhu a Weige Wu, 2023. *frontiersin*. [Online]

Available at:

<https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2023.1243623/full>

[Přístup získán 01 03 2024].

Locika, C., 2023. *Nebuď na to sám*. [Online]

Available at:

https://www.youtube.com/playlist?list=PLmXqsxwp2_34xiHdUnC4FUrJr9xQhboEy

[Přístup získán 02 02 2024].

Locika, C., nedatováno *Centrum Locika*. [Online]

Available at: <https://www.centrumlocika.cz/o-nas/projekty>

[Přístup získán 03 01 2024].

Marçal, Katherine, Rebecca Bosetti a Nicholas Barr, 2023. *ScienceDirect*. [Online]

Available at:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0145213423000200?via%3Dihub>

[Přístup získán 08 01 2024].

Petrusek, Miroslav, 2018. *Sociologická encyklopedie*. [Online]

Available at: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Agrese>

[Přístup získán 02 03 2024].

Praha, A. Č., 2023. *Děti dětí bez násilí*. [Online]

Available at: <https://detidetibeznasili.webnode.cz/l/tiskova-zprava-leden-2023/>

[Přístup získán 01 03 2024].

Spoustová, Ivana, 2017. *Šance Dětem*. [Online]

Available at: <https://sancedetem.cz/stridava-pece-pro-proti-proc>

[Přístup získán 02 02 2024].

ústav, S. z., 2022. *N.zip.cz*. [Online]

Available at: <https://www.nzip.cz/clanek/104-myty-o-domacim-nasili>

[Přístup získán 09 01 2024].

Wolfgang Stroebe a Miles Hewstone, 2006. *Sociální psychologie*. 1. vydání, ISBN: 80-7367-092-5 editor Praha: Portál.

Wünschová, Petra, 2016. *Šance Dětem*. [Online]

Available at: <https://sancedetem.cz/domaci-nasili-muze-mit-na-dite-horsi-vliv-nez-valecny-konflikt>

[Přístup získán 28 01 2024].

Zajíček, Jan, 2022, aktualizováno 2023. *Šance Dětem*. [Online]

Available at: <https://sancedetem.cz/jak-na-vyvazeny-vyhovny-styl>

[Přístup získán 02 02 2024].